

Međunarodna znanstveno-stručna konferencija

MIGRACIJE I IDENTITET: KULTURA, EKONOMIJA, DRŽAVA

Zagreb, 6.–8.12.2018.

Međunarodna znanstveno-stručna konferencija

MIGRACIJE I IDENTITET: KULTURA, EKONOMIJA, DRŽAVA

Zagreb, 6.–8.12.2018.

Sadržaj

Uvodnik	dr. sc. Marina Perić Kaselj	4
Plenarna izlaganja		9
1.	prof. dr. sc. Anđelko Akrap	10
2.	dr. sc. Mato Arlović	12
3.	dr. sc. Daniela Arsenović	15
4.	prof. dr. sc. Darko Gavrilović	16
5.	dr. sc. Damir Josipović	18
6.	prof. dr. sc. Jugoslav Jovičić	20
7.	izv. prof. dr. sc. Marina Lukšić Hacin	22
8.	dr. sc. Stjepan Šterc	26
9.	dr. sc. Marin Strmota	28
10.	izv. prof. dr. sc. Dragan Todorović	30
Zaključci Panela		33

Urednici:
Marina PERIĆ KASELJ
Vladimir LONČAREVIĆ
Danijel KNEŽEVIĆ
Srećko SERTIĆ

Nakladnik: Institut za migracije i narodnosti (IMIN)

Za nakladnika: Marina Perić Kaselj

Lektura: Lada Ledić, prof.

Naslovnica i grafičko oblikovanje:
Seniko studio d.o.o., Zagreb

Tisak: Grafocentar d.d.

Naklada: 300 primjeraka
Zagreb, lipanj 2019.

ORGANIZACIJSKI ODBOR:

Doc. dr. sc. Marina Perić Kaselj, Institut za migracije i narodnosti, ravnateljica
Dr. sc. Mato Arlović
Prof. dr. sc. Zoran Kurelić, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, dekan
Mijo Marić, prof., Hrvatska matica iseljenika, ravnatelj
Davorko Vidović, prof., Hrvatska gospodarska komora
Dr. sc. Katica Jurčević, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, predstojnica Znanstvenog zavoda
Dr. sc. Ozana Ramljak, Voditeljica preddiplomskog studija filmskog, televizijskog i multimedijanskog oblikovanja, Veleučilište Vern, Zagreb
Doc. dr. sc. Ante Samodol, Međunarodno sveučilište Libertas, prorektor za studente, organizaciju i poslovanje
Doc. dr. sc. Marin Strmota, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Katedra za demografiju.
Vitimir Tafra, mag. oec., Predsjednik uprave Obrazovne grupe Zrinski, Zagreb
Dr. sc. Ivica Katavić, Visoka škola Nikola Šubić Zrinski, dekan
Mr. sc. Branko Pavlović, Visoka škola Nikola Šubić Zrinski
Izv. prof. dr. sc. Vladimir Lončarević
Vesna Matić, dr. med.
Ing. Ivica Filipović
Prof. dr. sc. Ljubo Jurčić
Prof. dr. sc. Stipe Kutleša
Prof. dr. sc. Stipe Tadić
Marijan Lipovac, prof.

ZNANSTVENI MEĐUNARODNI ODBOR:

Doc. dr. sc. Marina Perić Kaselj, viša znanstvena suradnica, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
Prof. dr. sc. Anđelko Akrap, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Doc. dr. sc. Stjepan Šterc, viši znanstveni suradnik, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Dr. sc. Katica Jurčević, viša znanstvena suradnica, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Dr. sc. Natasha Kathleen Levak, viša stručna savjetnica, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Dr. sc. Maria Florencia Luchetti, viša stručna savjetnica, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Doc. dr. sc. Filip Škiljan, viši znanstveni suradnik, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
Dr. sc. Dragutin Babić, znanstveni savjetnik, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
Doc. dr. sc. Rebeka Mesarić Žabčić, znanstvena savjetnica, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
Dr. sc. Ana Malnar, znanstvena suradnica, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
Prof. dr. sc. Anđelko Milardović, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
Prof. dr. sc. Stipe Kutleša, Institut za filozofiju, Zagreb
Prof. dr. sc. Stipe Tadić, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Izv. prof. Nenad Pokos, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
Dr. sc. Kristian Lewis, viši znanstveni suradnik, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
Izv. prof. Jelena Šesnić, Odsjek za anglistiku, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Doc. Tado Jurić, Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb
Prof. dr. sc. Zoran Kurelić, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu
Dr. sc. Mato Arlović, znanstveni suradnik, Ustavni sud Republike Hrvatske
Prof. dr. sc. Vlatko Cvrtila, Veleučilište Vern, Zagreb
Prof. dr. sc. Ljubo Jurčić, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Prof. dr. sc. Franz Schausberger, Institut der Regionen Europas, Salzburg
Prof. dr. sc. Jugoslav Jovičić, Univerzitet u Travniku
Prof. dr. sc. Ilija Džombić, Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment u Banja Luci
Doc. dr. sc. Željana Jovičić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Banja Luci
Prof. dr. sc. Dragana Zaharijevski, Filozofski fakultet, Niš
Prof. dr. sc. Danijela Gavrilović, Filozofski fakultet, Niš
Izv. prof. dr. sc. Suzana Marković Krstić, Filozofski fakultet, Niš
Izv. prof. dr. sc. Dragan Todorović, Filozofski fakultet, Niš
Doc. dr. sc. Miloš Jovanović, Filozofski fakultet, Niš
Doc. dr. sc. Jelena Petković, Filozofski fakultet, Niš
Prof. dr. sc. Darko Gavrilović, Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Novom Sadu
Prof. dr. sc. Jovan Filipović, Fakultet za organizacione studije Univerziteta u Beogradu
Dr. sc. Nada Raduški, znanstvena savjetnica, Institut za političke studije, Beograd
Izv. prof. dr. sc. Marina Lukšić Hacin, znanstvena savjetnica, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, Ljubljana
Prof. dr. sc. Sonja Novak, znanstvena savjetnica, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana
Dr. sc. Damir Josipović, viši znanstveni suradnik, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana
Prof. dr. sc. Juan Carlos Radovich, Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Buenos Aires

Međunarodna znanstveno-stručna konferencija „Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država“

Međunarodna znanstveno-stručna konferencija „Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država“ održana je u Zagrebu od 6. do 8. prosinca 2018. u organizaciji Instituta za migracije i narodnosti (IMIN).

Institut za migracije i narodnosti javna je znanstvena ustanova specijalizirana za multidisciplinarno istraživanje migracija: unutrašnjih, vanjskih, nacionalnih manjina, hrvatskog iseljništva i ilegalnih migracija. Zadaća je Instituta poticati komparativno proučavanje migracija, manjina, hrvatskog iseljništva, te unaprijediti javno razumijevanje njihove složenosti i stvarnosti, ali također istraživanjem i raspravom poticati uvođenje novih politika i djelatnosti koje mogu utjecati na rješavanje problema vezanih uz ta područja.

Pokrovitelji konferencije bili su Ured predsjednika Hrvatskog sabora i Grad Zagreb. Suorganizatori konferencije iz Hrvatske bili su: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Hrvatska matica iseljenika, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska gospodarska komora, Veleučilište Vern, Međunarodno Sveučilište Libertas, Visoka škola Nikola Šubić Zrinski.

Međunarodni suorganizatori konferencije bili su: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti u BiH, Sveučilište u Mostaru, Institut za društveno-politička istraživanja, Mostar – BiH, Ekonomski fakultet Univerziteta u Travniku – BiH, Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment Banja Luka – BiH, Ekonomski fakultet Banja Luka – BiH, Departman za sociologiju Univerziteta u Nišu – Srbija, Inštitut za narodnotsna vprašanja, Ljubljana – Slovenija, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migraci-

je ZRC SAZU, Ljubljana – Slovenija, Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo Univerziteta u Novom Sadu, te Institut der regionen Europas, Salzburg.

Cilj konferencije bio je progovoriti o temeljnim društvenim pitanjima hrvatskog društva danas, komparirajući slične probleme država u okruženju, pitanja odnosa države, identiteta i hrvatske dijaspore, kao i Hrvata kao nacionalnih manjina, konstitutivnog naroda ili autohtone zajednice. Znanstveno-stručnim pristupom, u komparativnoj perspektivi znanstvenika i stručnjaka u regiji namjera je bila potaknuti raspravu o odnosu nacionalnog, globalnog, europskog kroz prošlu, sadašnju i buduću perspektivu.

Jedan od važnih ciljeva konferencije bio je promišljati o hrvatskom identitetu dvadeset sedam godina nakon osnutka hrvatske države. Isto tako proširiti istraživačka pitanja stavljajući u fokus identitet i demografski potencijal/perspektivu, migracije i ekonomiju, nacionalni identitet u globalizirajućem okruženju, identitet u odnosu na migracijsku i izbjegličku krizu, nacionalni identitet naspram europskog identiteta i dr. Ovom konferencijom, a u dijalogu s brojnim nacionalnim i međunarodnim suorganizatorima pokazalo se kako je moguć dijalog struke i znanosti, privatnog i državnog sektora, te se progovaralo o problemima ali i ponudila određena rješenja. Prvi dan konferencije vodila je Lejdi Oreb nakon pozdravnih govora:

- Dekana Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu prof. dr. sc. Jurice Pavičića (izaslanica izv. prof. dr. sc. Sanja Sever Mališ, prodekanica za strateška partnerstva i projekte)
- Rektora Sveučilišta u Zagrebu prof. dr. sc. Damira Borasa (izaslanik prof. dr. sc. Tonći Lazibat, prorektor za poslovanje)
- Gradonačelnika Grada Zagreba Milana Bandića (izaslanica zamjenica gradonačelnika dr. sc. Jelena Pavičić Vukičević)
- Predsjednika Vlade Republike Hrvatske mr. sc. Andreja Plenkovića (izaslanik doc. dr. sc. Robert Kopal)
- Predsjednika Hrvatskoga sabora Gordana Jandrokovića (izaslanica doc. dr. sc. Vesna Bedeković, predsjednica Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu)
- Dekana Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu prof. dr. sc. Zorana Kurelića, u ime suorganizatora iz Hrvatske
- Profesora dr. sc. Darka Gavrilovića s Univerziteta u Novom Sadu, Prirodno-matematičkog fakulteta, Departmana za geografiju, hotelijerstvo i turizam, u ime međunarodnih suorganizatora
- Ravnateljice Instituta za migracije i narodnosti i voditeljice znanstveno-organizacijskog odbora konferencije doc. dr. sc. Marine Perić Kaselj, u ime organizatora.

Nakon radnog dijela prvog dana konferencije uslijedilo je svečano primanje sudionika konferencije u palači Dverce od strane Gradonačelnika Milana Bandića (u ime Milana Bandića goste je primila Katarina Milković) i uz pjesme jazz pjevačice Dore Škender.

Održano je 12 predavanja plenarnih predavača:

dr. sc. Mato Arlović, Sudac Ustavnoga suda Republike Hrvatske	Zajedničke europske vrijednosti i/ili vrijednosti nacionalnih država – dilema i/ili cilj?
prof. dr. sc. Ljubo Jurčić, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska	Nacionalni identitet, gospodarski rast i društveni razvoj
prof. dr. sc. Anđelko Akrap, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu	Lokalni identiteti u kontekstu demografskih promjena
doc. dr. sc. Stjepan Šterc, Viši znanstveni suradnik, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska	Velike migracije – sigurnosna prijetnja hrvatskom prostoru?
doc. dr. sc. Marin Strmota, Katedra za demografiju, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska	Utjecaj demografskih promjena na sustav socijalne zaštite u Hrvatskoj
doc. dr. sc. Daniela Arsenović, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Srbija	Nacionalna pripadnost stanovništva kroz popise: metodološko i političko pitanje
dr. sc. Damir Josipovič, Viši znanstveni suradnik, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, Slovenija	Hrvatsko-slovenski granični teritorij i njeni stanovnici u spornim područjima nakon presude Arbitražnog suda u Haagu
prof. dr. sc. Jugoslav Jovičić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Travniku, Bosna i Hercegovina	Utjecaj savremenih migracionih kretanja na zemlje Evropske unije
izv. prof. dr. sc. Dragan Todorović, Departman za sociologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu, Srbija	Tolerancija, multikulturalizam i interkulturalizam na Balkanu
izv. prof. Marina Lukšić Hacin, Znanstvena savjetnica ZRC SAZU, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije, Ljubljana, Slovenija	Kompleksnost fenomena globalnih migracija
prof. dr. sc. Darko Gavrilović, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Prirodno-matematički fakultet Sveučilište u Novom Sadu, Srbija	Izbjeglice kao propagandno oružje: Studija slučaja-Izbjeglice u propagandi Vlade Milana Nedića u Srbiji tijekom Drugog svjetskog rata
prof. dr. sc. Juan Carloc Radovich, Consejo Nacional de Investigaciones Científicas y Técnicas (CONICET), Facultad de Filosofía y Letras, Instituto de Ciencias Antropológicas, Sección de Antropología Social (ICA-SEANSO), Instituto Nacional de Antropología y Pensamiento Latinoamericano (INAPL), Universidad de Buenos Aires, Argentina	Provizorna pitanja o procesima identiteta hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka u Argentini Algunas cuestiones provisorias en torno a los procesos identitarios de los inmigrantes croatas y sus descendientes en Argentina

Drugi dan konferencije održavala su se paralelno 23 panela na pet lokacija:

EKONOMSKI FAKULTET

- Hrvati kao nacionalna manjina
- Migracije, literatura, književnost
- Suvremeno iseljeničtvo
- Identitet i religija
- Suvremeni migracijski aspekti
- Nacionalni i europski identitet
- Identitet, obrazovanje, jezik
- Identitet migracija, kultura
- Demografski aspekti migracija

MEĐUNARODNO SVEUČILIŠTE LIBERTAS

- Nacionalne manjine država u regiji
- Migracija, remigracija, azil
- Izbjeglice, azilanti, migranti

HRVATSKA GOSPODARSKA KOMORA

- Tržišna ekonomija i poduzetništvo
- Migracije i turizam
- Migracije i tržište rada
- Iseljavanje visokoobrazovanih stručnjaka
- Pozitivni primjeri migracija/žensko poduzetništvo

HRVATSKA MATICA ISELJENIKA

- Povijesni aspekti iseljavanja
- Iseljeničke migrantske institucije i udruge

VISOKA ŠKOLA NIKOLA ŠUBIĆ ZRINSKI

- Južna Amerika I: povijest, identitet, izazovi
- Južna Amerika II: Kultura, identitet, države, nacionalizmi
- Studentski panel I: Re/e/i migracije iz studentske perspektive: izbjeglištvo i azil, integracijski modeli i procesi, migracije i globalni kontekst
- Studentski panel II: Suvremeno iseljavanje iz RH: Kulturni, medijski i ideološki aspekti iseljavanja mladih Hrvata danas.

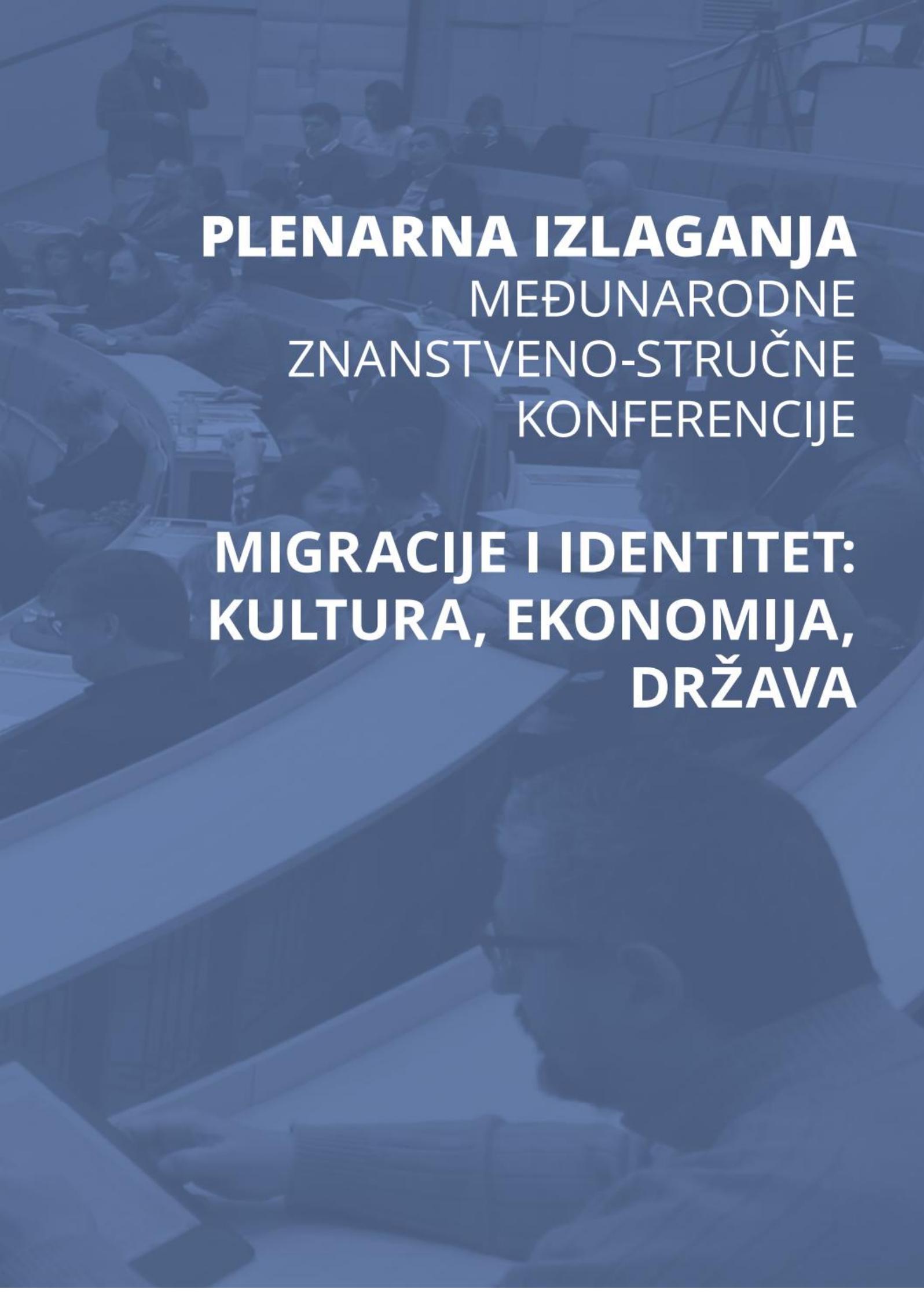
Treći dan Konferencije u preporodnoj dvorani HAZU uz voditeljicu programa gospođu Teu Cacović i nakon prikazivanja dokumentarnog filma *Unbroken Paradise* u organizaciji International Organization for Migration (IOM) u okviru Global Migration Film Festivala, te zvuke operne pjevačice Antonelle Malis uslijedilo je iznošenje zaključaka moderatora panela i završetak konferencije.

Konferencija na kojoj je otvoren dijalog 230 prijavljenih izlagača iz preko 90 različitih znanstveno-stručnih institucija iz preko deset zemalja, te sa 150 izlaganja svojevrsna je podloga za organiziranje okruglih stolova na kojima će se raspravljati o ključnim problemima migracije, demografije, ilegalnih migracija te tržišta rada. Jedna od značajnih vrijednosti konferencije bila je uključivanje dvaju studentskih panela studenata sociologije i povijesti s Hrvatskog katoličkog sveučilišta, Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Omogućeno je i održavanje dvaju panela na španjolskom jeziku za hrvatske potomke koji rade na znanstvenim i stručnim institucijama u različitim zemljama Južne Amerike, a koje su moderirale potomkinje hrvatskih iseljenika, znanstvenice iz Argentine koje već nekoliko godina žive i rade u Hrvatskoj.

Sve informacije o konferenciji, knjizi sažetaka, medijskim odjecima i zaključcima konferencije dostupne su na mrežnoj stranici konferencije

www.migracije-konferencija.com

PLENARNA IZLAGANJA
MEĐUNARODNE
ZNANSTVENO-STRUČNE
KONFERENCIJE

**MIGRACIJE I IDENTITET:
KULTURA, EKONOMIJA,
DRŽAVA**

Lokalni identiteti u kontekstu demografskih promjena

Prof. dr. sc. Anđelko Akrap rođen je u selu Bisku 1954. godine. Redoviti je profesor u trajnom zvanju zaposlen na Katedri za demografiju Ekonomskog fakulteta u Zagrebu. U svojim radovima razmatra demografske fenomene sa šireg, povijesno-gospodarskog, povijesno-političkog i socio-tradicijskog aspekta.

- 1) Lokalni identitet izražava se kao osjećaj pripadnosti i privrženosti nekoj lokalnoj zajednici. Pitanje sadržaja različitosti, ili osobitosti, kulture pojedinih lokalnih zajednica u suvremenim se uvjetima može izražavati na različite načine, od preostalih elemenata tradicijske kulture do političkih obilježja. Sadržajno se lokalni identiteti na nekom regionalnom području mogu razlikovati u nijansama, no to ne znači da ih se treba nijekati. U tom smislu može se govoriti o identificiranju s određenim krajem, gradom ili, nerijetko, sa skupinom seoskih naselja. Lokalni identiteti varijacije su regionalnog identiteta: primjerice, unutar slavonskog regionalnog identiteta nalazi se niz lokalnih identiteta na užim zemljopisnim područjima.
- 2) U Hrvatskoj je život na područjima različitih kulturnih sfera i političkih utjecaja – i s obzirom na prirodu u bitno različitim geografskim sredinama – pridonio razlikama i posebnostima u različitim područjima, pa tako i u području tradicijske kulture, ne jedine, ali jedne od bitnih sastavnica regionalnih i lokalnih identiteta.
- 3) Tijekom vremena mijenja se sadržaj lokalnih identiteta i stoga ih je nužno promatrati u kontekstu vremena na koje se odnose. Bez obzira na promjene u gospodarskim i društvenim strukturama tijekom modernizacijskih procesa i ujedinjavanje različitih društvenih struktura, izražavanje pripadnosti određenoj lokalnoj zajednici nije potisnuto.
- 4) Ako je u pitanju tradicijska kultura kao sastavnica u oblikovanju i razvoju regionalnih i lokalnih identiteta može se, uvjetno rečeno, razlikovati: a) razdoblje razvoja regionalnih i lokalnih identiteta u okviru hrvatskog etnosa do velikih migracija; b) razdoblje velikih migracija od sredine 15. do prva dva desetljeća 18. stoljeća; c) do početka modernizacijskih procesa sredinom 19. stoljeća razdoblje postupnog razvoja lokalnih i regionalnih identiteta na prostorima gdje nije bilo značajnijeg priljeva novog stanovništva i oblikovanje identiteta na prostorima gdje je doseljeno novo stanovništvo; d) razdoblje razgradnje patrijarhalnih obiteljskih struktura, općenito do pred Dru-

- gi svjetski rat; e) nakon Drugog svjetskog rata razdoblje slabljenja lokalnih identiteta zbog egzodusa seoskog stanovništva.
- 5) Razvoj regionalnih i u sklopu toga lokalnih identiteta mijenjao se pod utjecajem ratova koji su izazvali velike migracije i, na nekim prostorima, korjenite promjene obilježja/sadržaja regionalnih i lokalnih identiteta. Historiografija bilježi od druge polovice 15. do početka 18. stoljeća na današnjem hrvatskom državnom prostoru i njegovu okruženju – pod utjecajem ratova i kolonizacija koje su provodili Osmanlije, Habsburzi i Mlečani – na velikim prostorima sveobuhvatnu izmjenu stanovništva. Pri tomu je na pojedinim područjima starosjedilačko stanovništvo značajno prorijeđeno ili je gotovo u potpunosti iskorijenjeno.
  - 6) Valja poći od činjenice da je u predindustrijskom vremenu veliki broj obilježja/elemenata na temelju kojih se mogu utvrditi/rekonstruirati lokalni identiteti i na razvijenom zapadu Europe pripadao usmenoj kulturi. Tako je prenositelja tradicionalne kulture nestalo u prostorima gdje je nestalo starosjedilačko stanovništvo.
  - 7) Novo stanovništvo naseljeno u područja gdje je iskorijenjeno starosjedilačko stanovništvo ne samo da daje nova imena naseljima već – u skladu sa svojim društvenim, gospodarskim i kulturološkim obilježjima – donosi sa sobom i kompleks različitih tradicijskih osobitosti. U pogledu tradicijske kulture novo stanovništvo nije homogeno jer je došlo iz različitih tradicijskih sfera. Sa sobom je donijelo svoj tradicijski identitet s nizom prepoznatljivih obilježja. S druge strane, dugo konzerviranje društvenih i gospodarskih struktura podržavalo je statičnu tradicijsku kulturu i zaostajanje u razvoju na prostoru nekadašnje Vojne Hrvatske i kontinentalne Dalmacije.
  - 8) Sve do polovice 20. stoljeća sela su bila sigurni nositelji lokalne tradicijske kulture. Nakon toga situacija se bitno mijenja, na velikim prostorima sve više seoskih naselja ostaje bez stanovnika ili s isključivo starijim stanovništvom. To znači da nestaju prenositelji običaja i tradicije kao kulturnog naslijeđa.
  - 9) U javnom, ponekad i u znanstvenom, diskursu pojedine se lokalne identitete povezuje sa zaostalošću niječući ih i svodeći ih na širi zemljopisni pojam. Primjerice, zemljopisni pojam Dalmatinska zagora, osobito od polovice 20. stoljeća, širi se na čitavo područje kontinentalne Dalmacije, od Bukovice do Metkovskog zaleđa. Nasuprot priobalne Dalmacije gdje se u svakodnevnom i znanstvenom diskursu naglašava i razlikuje Zadarsko, Šibensko, Splitsko, Omiško, Makarsko i Neretvansko priobalje – često i po pojedinim užim priobalnim zemljopisnim područjima između spomenutih gradova – kontinentalna se Dalmacija, s jasno prepoznatljivim mikroregionalnim različitostima, umjetno „utapa“ u jedan zemljopisni pojam pod nazivom Dalmatinska zagora. Svodeći ovaj veliki prostor pod zajednički naziv izražava se „drugost“ stanovništva ovog prostora aludirajući na zaostalost i, nerijetko, primitivizam stanovnika unutrašnje Dalmacije u odnosu na stanovnike otočne i priobalne Dalmacije. Da je to tako svjedoči niz tekstova koji se svakodnevno objavljuju u tiskovinama, nerijetko i u tekstovima inače „kozmpolitski nastrojenih intelektualaca“ koji govore o duboko ukorijenjenim i neprevladanim razlikama između otočnog i priobalnog stanovništva nasuprot onom „iza brda“.

Bez obzira na promjene u gospodarskim i društvenim strukturama tijekom modernizacijskih procesa i ujedinjavanje različitih društvenih struktura, izražavanje pripadnosti određenoj lokalnoj zajednici nije potisnuto.

Dr. sc. Mato Arlović rođen je 4. 11. 1952. u Oštroj Luci, BiH. Osnovnu i srednju školu završio u Županji, RH. Na Pravnom fakultetu u Osijeku doktorirao društvene znanosti, područje pravo. U dosadašnjoj karijeri obavljao različite poslove iz područja prava i politike. U pet saborskih mandata biran u Hrvatski sabor od 1990. do 2007. gdje je obavljao različite dužnosti. Sada radi kao sudac Ustavnog suda RH izabran u drugom mandatu. Više puta odlikovan i nagrađivan. Objavio više od šezdeset znanstvenih i stručnih radova, od čega tri knjige.

Zajedničke vrijednosti i/ili vrijednosti nacionalnih država – dvojba i/ili cilj

1. Zajedničke vrijednosti EU-a i nacionalnih država – njezinih članica imaju isto ishodište, a to su ideali slobode, zajedništva i ravnopravnosti, mira i sigurnosti, demokracije, ljudskih i manjinskih prava i sloboda te vladavine prava. One su prihvaćene i ugrađene kao osnova osnivačkih ugovora (Ugovora o EU i Ugovora o funkcioniranju EU) ali i Ustava Republike Hrvatske te su temelj za njihovo tumačenje.
2. Prividna je proturječnost između zajedničkih europskih vrijednosti i vrijednosti nacionalnih država u Europi. Ako su zajedničke europske onda su vrijednosti Europe na njezinoj globalnoj razini, ali i vrijednosti pojedinih europskih država na nacionalnoj razini. Ako nisu jedno, nisu i ne mogu biti drugo. Radi se o odnosu općeg i pojedinačnog, gdje u općem pojedinačno ne nestaje i ne ukida se, već je neodvojiv sastavni dio sadržaja općeg i obratno. Nema pojedinačnog u kojemu nije sadržan bar dio općeg. Što je on veći, to je njihova podudarnost veća i *vice versa*. Prema tome dvojba „za europske vrijednosti a protiv vrijednosti nacionalnih država“ i obratno je pogrešna, neodrživa i neprihvatljiva. Njima se ne može i ne smije pristupati s pozicije ili – ili, već se mora pristupati i – i. Dakako, u kreiranju, planiranju, reguliranju i ostvarivanju politika društvenog razvoja valja voditi računa o nerazmjernosti između općeg i posebnog s nastojanjem da se postigne optimum njihova odnosa, jer on jamči sklad u njihovu ostvarivanju i optimalni rezultat koji se očekuje za sve. Uostalom, to i jest umijeće politike: upravljati društvenim poslovima na način da se ostvaruju korist i napredak za što veći broj ljudi koje oni obuhvaćaju i koji u njima sudjeluju, a na koje se upravljanje politike odnosi.
3. EU je nastala i utemeljena je na vrijednostima koje su zajedničko nasljeđe i baština europskog razvoja s ciljem da se na području cijele Europe osigura prostor slobode i demokracije u trajnom miru, sigurnosti i stabilnosti.

4. Zajedničke europske vrijednosti te „novi svjetski poredak“ kao model suvremenih međunarodnih odnosa i osnova međunarodnoga razvoja, dali su doprinos razvoju integrativnih procesa u Europi pa i ubrzanom preoblikovanju i transformiranju EZ-a u EU. U sadržajnom dijelu slobodnog kretanja ljudi, roba i kapitala (uključivo znanja i suvremenih tehnologija) načela „novog svjetskog poretka“ jesu europska jer proizlaze iz zajedničkog europskog nasljeđa, što je osobito bilo prisutno i potpuno razvidno prije EU-a u djelovanju EZ-a. Uz njih za nastanak EU ipak su imali dominantnu ulogu zajedničke europske vrijednosti slobode, jednakosti i ravnopravnosti, ljudskih i manjinskih prava i sloboda, zatim vladavine prava bez diskriminacije te slobodnog rasta i razvoja pod jednakim uvjetima i kriterijima za sve njezine članice, koje će postati temelj kulturološkog i političko-pravnog okvira EU te osnova za tumačenje pravnih akata kojima je osnovana.
5. Zajedničke europske vrijednosti zajedničko su kulturološko nasljeđe na kojima počivaju današnji društveni odnosi u europskim zemljama te njihovim asocijacijama, dakle i u EU. Zbog toga one jesu i trebaju biti osnova ustavno-pravnog sustava unutar pojedinih članica EU-a, ali i osnova za samo pravno uređenje EU, te temelj za tumačenje njihovih pravnih akata. Zbog toga, kad govorimo o pravnom okviru EU-a i njezinih članica, moramo imati u vidu što taj pravni okvir sve čini. To nije pravni okvir koji obuhvaća samo pravne propise EU-a, već je to pravni okvir koji u sadržajnom smislu, uz propise EU-a, obuhvaća i propise njenih članica. Navedenu situaciju valja uvijek imati u vidu kad je u pitanju pravni poredak i pravni sustav EU-a i njezinih članica, posebice kad se on mijenja i dopunjuje te ostvaruje prilikom kreiranja, planiranja, reguliranja i ostvarivanja politika potrebnih za organiziranje, funkcioniranje i sveukupni razvoj, kako na lokalnoj (država članica) razini tako i na globalnoj razini (nivo EU-a). Kao instrument za lakše razrješavanje „proturječnosti“ između EU-a i država članica osnivački ugovori (Ugovor o osnivanju EU-a i Ugovor o funkcioniranju EU) sadrže i u njihovoj provedbi primjenjuju se načela koja se odnose na supsidijarno postupanje i podjelu nadležnosti.
6. Polazeći od načela supsidijarnosti i teritorijalnosti, pravni okvir EU-a zajedno s pravnim sustavom države – članice kao njegovom cjelinom u konkretnim slučajevima primjenjuje se u državama članicama i na razini EU-a.
7. EU je, propisujući postupak pravnog uređenja društvenih odnosa kroz cjelinu postupka prije donošenja pravnog akta, otvorio prostor izravnom i neizravnom sudjelovanju država članica u tim postupcima. Postavlja se samo pitanje osposobljenosti, pripremljenosti i međusobne povezanosti sudionika u tom postupku iz pojedine zemlje radi njihova aktivnog sudjelovanja i u konačnici doprinosa usklađivanju interesa između njihove zemlje s drugim članicama i EU-om kao cjelinom. To vrijedi i za Hrvatsku. Bez velikog proučavanja može se ustvrditi da osposobljenost, pripremljenost i međusobna povezanost naših sudionika u EU nije na potrebnoj razini u zakonodavnim postupcima ni u kreiranju te provedbi njezinih politika. Neki od pokazatelja koji upućuju na takav zaključak jesu: a) nedostatak raspravljanja i zauzimanja smjernica unutar za-

Zajedničke europske vrijednosti zajedničko su kulturološko nasljeđe na kojima počivaju današnji društveni odnosi u europskim zemljama te njihovim asocijacijama, dakle i u EU. Zbog toga one jesu i trebaju biti osnova ustavno-pravnog sustava unutar pojedinih članica EU-a, ali i osnova za samo pravno uređenje EU, te temelj za tumačenje njihovih pravnih akata. Zbog toga, kad govorimo o pravnom okviru EU-a i njezinih članica, moramo imati u vidu što taj pravni okvir sve čini.

- konodavne i izvršne vlasti o politikama EU-a, koje bi bile podlogom za ponašanje i odlučivanje naših predstavnika u EU; b) problem je više izražen kad su npr. u pitanju stranke i njihova uloga u odnosu na raspravljanje i zauzimanje smjernica o pojedinim politikama EU-a zajedno sa svojim članovima koji su s njihovih lista izabrani u Europski parlament. Posljedica toga je da na stranačkim grupama, ali i u tijelima EU-a naši zastupnici iznose svoja mišljenja i prijedloge kojim bi trebali utjecati da se u odlukama tijela EU legitimno predstave i zaštite interesi Republike Hrvatske. Postavlja se pitanje jesu li to stvarno njezini interesi, tko ih je utvrdio itd., ili se radi zapravo o individualnoj (eventualno grupnoj) procjeni zastupnika da su to njezini interesi.
8. Koliko je neprihvatljiva sadašnja situacija s aspekta legitimnog zahtjeva da se hrvatski interesi predstave i što konkretnije inkorporiraju i zaštite kroz politike EU-a, možda najbolje ilustrira skromna suradnja između zastupnika različitih stranaka iz Republike Hrvatske u EU. Nužno je razmotriti i utvrditi listu interesa važnih za Republiku Hrvatsku za čije bi se ostvarenje trebali zauzeti svi naši predstavnici u svim tijelima EU-a. Dakako, to podrazumijeva da se o pitanjima od interesa za Republiku Hrvatsku treba raspravljati i odlučiti na zajedničkoj sjednici Hrvatskog sabora ili drugom odgovarajućem tijelu uz sudjelovanje zastupnika Sabora, svih naših izabranih (zastupnika) i imenovanih (npr. Ministarsko vijeće) članova u tijelima EU, te dakako Vlade Republike Hrvatske.
  9. Stručne i znanstvene podloge za izradu potrebnih materijala za raspravu utvrđivanja interesa te validne argumente i dokaze koji ih opravdavaju i obrazlažu osim tijela državne uprave mogu i trebaju dati znanstvene i stručne institucije, dakako slijedom naravi pojedinih interesa koje kod kreiranja, reguliranja i ostvarivanja pojedinih politika u EU-i trebaju kao hrvatske zastupati naši predstavnici u njoj.
  10. Tijekom trajanja mandata naših predstavnika u EU nužno je osigurati bolju njihovu pripremu u supstancijalnom i u procesnom smislu za obavljanje njihova poslanja, prije svega polazeći od potrebe i mogućnosti što boljeg predstavljanja i zastupanja interesa Republike Hrvatske, osobito dokazujući da su oni kompatibilni i sastavni dio interesa EU. Organizacija i realizacija tog posla ne bi smjela pasti samo na naše zastupnike u EU. Njihova priprema za što bolje obavljanje posla zbog gore rečenog u interesu je Republike Hrvatske.
  11. Na kraju ističemo da su europske vrijednosti kao zajednička baština taksativno pobrojane u osnivačkim ugovorima i drugim aktima EU-a i u našem Ustavu. Međutim, one kao pojedine vrednote u supstancijalnom (sadržajnom) smislu nisu određene, ali jesu odredive. Zbog toga je u njihovu tumačenju teško izbjeći subjektivni element u definiranju. To, nadalje, zahtijeva od interpretatora da njihov sadržaj istumače i usklade do najviše moguće razine sa svim adresatima na koje se odnose, da bi ih svojom voljom bez pritiska prihvatili i primjenjivali.
  12. Poznavanje stajališta o sadržaju pojedinih vrednota koje su dominantno i obligatorno zauzeli njihovi ovlašteni tumači od iznimne je važnosti. Zbog toga se ona kontinuirano moraju pratiti (prateći i proučavajući odluke i akte u kojima se zauzimaju), da bi se u postupanju, odlučivanju i djelovanju njima koristili i s njima uskladili. Zapravo, sustav zajedničkih vrednota, i naša (usklađena) stajališta o njima osnova su ne samo naših konstitutivnih akata i temelj njihovu tumačenju već i najbolja podloga međusobnom povezivanju odnosno usklađivanju interesa država – članica i EU-a kao cjeline.

Nacionalna pripadnost stanovništva kroz popise: metodološko i političko pitanje

U radu je analizirano obeležje nacionalne (etničke) pripadnosti u bivšoj Jugoslaviji, a kasnije i Srbiji, na primeru popisa od 1948. do 2011. Analizirano je njegovo postojanje, brojnost kao i faktori koji su uticali na promenu kategorija, a u cilju boljeg razumevanja opštih ali i strukturnih faktora koji utiču na podatak i postojanje ovog obeležja.

Kao jedno od najkompleksnijih, a samim tim i najosetljivijih pitanja, pitanje o nacionalnoj pripadnosti je obeležje duboko prisutno u političkom poretku države, zbog čega je često dolazilo do metodoloških izmena u popisima.

Podaci dobijeni o etničkom sastavu stanovništva čine osnovu a razumevanje kulturoloških karakteristika stanovništva, migracija, prirodnog kretanja stanovništva, položaja etničkih grupa u društvu, ali i za razumevanje određenih istorijskih i političkih događaja i njihovih posledica.

Kao jedno od najkompleksnijih, a samim tim i najosetljivijih pitanja, pitanje o nacionalnoj pripadnosti je obeležje duboko prisutno u političkom poretku države, zbog čega je često dolazilo do metodoloških izmena u popisima.

Dr.sc. Daniela Arsenović (1983), Vurden, Holandija. Diplomirala je na Univerzitetu u Novom Sadu, Prirodno-matematičkom fakultetu na geografiji. Na istom fakultetu završila je master i doktorske studije. Predaje na Prirodno-matematičkom fakultetu u Novom Sadu. Autor je i koautor većeg broja naučnih i stručnih radova iz oblasti demografije. Član je Evropske asocijacije za populacijske studije, Društva demografa Srbije i član komisije za geografiju stanovništva u okviru IGU.

Prof. dr. sc. Darko Gavrilović je redoviti profesor na Departmanu za geografiju (Prirodno-matematički fakultet) u Univerzitetu u Novom Sadu. Gostujući je profesor na Fakultetu za evropske pravno-političke studije. Predaje predmete Politička geografija, Povijest civilizacija i kultura, Religija i politika, Povijest država i prava. Direktor je Centra za istoriju, demokratiju i pomirenje. Član je Alijanse za historijski dijalog i odgovornost na Columbia univerzitetu i Evropske mreže za sjećanje i solidarnost iz Varšave. Dobitnik je više nagrada za književnost i za znanstvenu djelatnost.

Izbjeglice kao oružje propagande.

Case study: Izbjeglice u propagandi Vlade Milana Nedića u Srbiji u vrijeme Drugog svjetskog rata

Autor je u prvom dijelu plenarnog izlaganja dao pregled nekoliko izbjegličkih i migrantskih kriza u 20. stoljeću čije iskustvo bi moglo biti putokaz za rješavanje trenutne migrantske i izbjegličke krize.

Uzastopni valovi pogroma uzrokovali su brza i masovna iseljavanja od početka 20. stoljeća u carskoj Rusiji, a nastavili su se tijekom balkanskih ratova, Prvoga i Drugog svjetskog rata te potom revolucija u sklopu Varšavskog pakta, pada komunizma i raspada Jugoslavije na kraju 20. vijeka. Za sve to vrijeme izbjeglice su korištene kao propagandno oružje

u političke svrhe mobilizacije društva iz kojeg propaganda dolazi. Drugi dio plenarnog izlaganja bio je fokusiran na prijam i propagandni rad među izbjeglicama u okupiranoj Srbiji od 1941. do 1944. godine. Autor je istaknuo da je propaganda bila dio opsežne politike koja je trebala voditi računa o njihovu zbrinjavanju, a potom i stvaranju uvjeta za njihovo zapošljavanje i uspostavljanje relativno normalnih životnih prilika. Međutim, istodobno, izbjeglice su korištene za ratnu propagandu. Vlada narodnog spasa u propagandne je svrhe iskoristila izbjeglice da bi jačala kult ličnosti Milana Nedića, stvarala sliku o radu na borbi za opstanak srpskog naroda i snažila političke mitove koji su širili mržnju prema njezinim političkim i ideološkim neprijateljima. U posljednjem dijelu plenarnog predavanja autor je na osnovu predočenog izlaganja, ali i dotadašnjih istraživanja predložio moguća rješenja za izbegličku i migrantsku krizu, suzbijanje propagande u cilju širenja mržnje i netolerancije, ali i otvorio mogućnost daljnjih promišljanja teme. U tome smislu istaknuo je kako veliki broj migranata, osim političkih i sigurnosnih izazova, pred Europu postavlja i izazove koji se ogledaju u ekonomskoj, kulturološkoj i društvenoj sferi. Zbog toga države domaćini trebaju dati odgovore na krizu kroz nekoliko segmenata: *Politički i sigurnosni izazovi* – zemlje domaćini trebaju povesti odgovornu vanjsku politiku koja bi aktivnim uključivanjem u krize zemalja iz kojih potječu izbjeglice i migranti omogućila prevladati nastale probleme. Zemlje domaćini kao i tranzitne zemlje trebaju pružiti odgovor sigurnosnim izazovima zbog potencijalnog porasta kriminaliteta, ekstremizma i terorizma. Nužno bi bilo provoditi preventivne mjere registracije migranata pri ulasku u svaku zemlju. Na taj način mogla bi se formirati jedinstvena baza podataka. Da bi se prekinuo lanac masovnog šverca ljudi u Europu, bilo bi dobro uvesti humanitarne vize. *Ekonomski izazovi* – u cilju smanjenja broja dolazaka ekonomskih migranata u Europu treba prvenstveno raditi na tome da se u znatnoj mjeri smanji jaz između bogatih i siromašnih zemalja. Treba se osigurati adekvatna financijska međunarodna pomoć domovinama izbjeglica. *Društveni izazovi* – europske države trebale bi uspostaviti kombinaciju građanske integracije s mjerama multikulturalne politike. Odgovorni političari trebali bi uklopiti obje koncepcije u cjelovitu i uravnoteženu politiku integracije. Važan preduvjet za to je da koncepcija građanske integracije nije kruta (da se na temelji na obveznosti, ne teži asimilaciji i ne prebacuje troškove integracije i odgovornost za njezin uspjeh isključivo na imigrante), već da je fleksibilna (utemeljena na dobrovoljnosti, uvažavanju pluralnosti i da omogući podjelu troškova i odgovornosti između imigranata i države). Taj proces trebalo bi provesti i zbog poštovanja identiteta izbjeglica i migranata, koji bi Europi mogli biti izvor usporavanja negativnih demografskih procesa.

U posljednjem dijelu plenarnog predavanja autor je na osnovu predočenog izlaganja, ali i dotadašnjih istraživanja predložio moguća rješenja za izbegličku i migrantsku krizu, suzbijanje propagande u cilju širenja mržnje i netolerancije, ali i otvorio mogućnost daljnjih promišljanja teme. U tome smislu istaknuo je kako veliki broj migranata, osim političkih i sigurnosnih izazova, pred Europu postavlja i izazove koji se ogledaju u ekonomskoj, kulturološkoj i društvenoj sferi.

Dr. sc. Damir Josipović je socijalni geograf i demograf. Njegovi glavni istraživački interesi pokrivaju različite teme unutar društvene i ljudske geografije i njezinih interdisciplinarnih aspekata (migracija, granice, tržište rada, socio-ekonomski razvoj i obrazovanje, metodologija istraživanja, analize podataka itd.). Autor je ili koautor više od osamdeset izvornih radova i sedam znanstvenih monografija. Radi kao viši znanstveni suradnik u Institutu za etničke studije u Ljubljani.

Hrvatsko-slovenski granični teritorij i njegovi stanovnici u osporenim područjima nakon presude Arbitražnog suda u Haagu

Arbitražni sud u Haagu potkraj lipnja 2017. donio je presudu o sporu između Slovenije i Hrvatske o njihovoj međusobnoj granici. S obzirom na to da se hrvatska strana povukla iz arbitraže i da slovenska strana u potpunosti priznaje ishod i sadržaj same presude, od velike je važnosti da šira javnost bude svjesna parametara donesene odluke. Autor je mišljenja da su se dvije susjedne, prijateljske i povijesno takoreći neraskidivo povezane zemlje, s najduljom međusobnom granicom (izuzevši pri tom konveksno-penetrantni tip bosansko-hercegovačke granice, koja zadire u reliktnu hrvatsku granicu praktično sve do Pokuplja), našli u nekakvoj shizofrenoj situaciji. U tom disputu svaka od njih zauzima, pomalo očekivano, nelogično stajalište izvan parametara haške odluke.

Autor potkrjepljuje svoju hipotezu analizom područja uz granicu, gdje je tok granice najkompliciraniji, pa su shodno nastala najzahtjevnija pitanja. To su granične dionice na sjeveroistočnome dijelu između Razkrižja i Banfa, te u središnjemu dijelu između Brezovice pri Metliki i Brezovice Žumberačke, gdje granični tok krajnje umjetno i arbitrarno prelazi kuće, staje, dvorišta i druge vrste nekretnina te onemogućuje normalnu lokalno-domaću i prekograničnu komunikaciju i vođenje vlastitih imanja lokalnog stanovništva.

Autor predlaže objema stranama da ipak smognu toliko političke mudrosti i sjednu za pregovarački stol kako bi razriješili ta najneobičnija i gotovo smiješna katastarska „zameđenja“ u prostoru. Naime, katastar kao historiografska kategorija igra ulogu katalizatora lokalno-prostornih rješenja, koje je sud uvažio. Zato ne mora biti posve čudno što su se obje države odlučile za taj korak: Slovenija čak i za radikalnu ponudu starosjediocima da se isele iz pograničnoga dijela koji predstavlja negativno rješenje za slovenske državljane, a Hrvatska da ustraje na povlačenju iz procesa uz saznanje da je presuda zapravo u njezinu korist.

Autor zaključuje kako bi u nekome vremenskom trenutku moglo doći i do procesa medijacije ako ne bude dogovora između novih političkih čimbenika na obje strane u budućim sazivima državno-političkih tijela. Uz to pledira da su riješena međusobna pitanja nužna osnova za osnivanje dugoročnoga saveza malih zemalja u situaciji pojačavanja populizma i centrifugalnih sila uopće, koje prijete opstanku Europske unije.

Autor je mišljenja da su se dvije susjedne, prijateljske i povijesno takoreći neraskidivo povezane zemlje, s najduljom međusobnom granicom (izuzevši pri tom konveksno-penetrantni tip bosansko-hercegovačke granice, koja zadire u reliktnu hrvatsku granicu praktično sve do Pokuplja), našli u nekakvoj shizofrenoj situaciji. U tom disputu svaka od njih zauzima, pomalo očekivano, nelogično stajalište izvan parametara haške odluke.

Prof. dr. sc. Jugoslav Jovičić rođen je 11. 3. 1962. u Banja Luci, BiH. Diplomirao je i magistrirao na Ekonomskom fakultetu u Banja Luci, te je doktorirao 2007. na Fakultetu poslovne ekonomije u Banja Luci. Izvanredni je profesor na Nezavisnom univerzitetu Banja Luka, te bivši savjetnik ministra u Ministarstvu trgovine i turizma Republike Srpske. Od 2003. godine predstavnik je za Jugoistočnu Europu za TC team Consult Group. Ambasador je Bosne i Hercegovine za United National Organizations, OSCE i International Organization u Beču.

Utjecaj suvremenih migracijskih kretanja na zemlje Europske unije

Faktori suvremenih migracija su potisni i privlačeći. Potisni (*push*) faktori migracija: loši uvjeti života iskazani kroz nizak životni standard i eksploataciju radnika, građanski ratovi, politička nestabilnost (uspostavljanje režima koji ne poštuju elementarna ljudska prava i slobode), oslabljeni ekonomski resursi ionako nerazvijenih država.

Privlačeći (*pull*) faktori migracija: pogodnosti koje pruža život izvan svog mjesta prebivanja, odnosno države, visok standard u razvijenim i bogatim zemljama, veze sa članovima obitelji i prijateljima koji već duže vrijeme žive u najrazvijenijim dijelovima Europe, mirnodopsko stanje u zemljama u koje se migrira (zemlje bez nasilja, poštovanje osnovnih ljudskih prava...).

Suvremena demografska slika Europe je loša. Europsko stanovništvo je među najstarijim populacijama u svijetu (*prosječna starost stanovništva Europske unije u 2016. godini iznosila je 42,8 godina*). Prema podacima EUROSTAT-a, 2016. godine najveću prosječnu starost imale su Njemačka i Italija, a najmanju Irska. S druge strane, najveći broj migrantskog stanovništva čini mlado stanovništvo, odnosno stanovništvo u reproduktivnoj dobi i mlado radno sposobno stanovništvo (*prema procjenama Eurostat-a oko 80 % tražioca azila u 2015. godini imalo je do 35 godina*).

Uočljivo je kako su sve europske zemlje spremne da budu tranzitne, ali ne i da budu konačno odredište migranata. Bježeći pred ratovima i siromaštvom na Bliskom istoku, u Aziji i Africi, stotine tisuća ljudi krenulo je 2015. i 2016. godine u Europu tzv. balkanskom rutom sjeverozapadno od Grčke. EU pokušava migrante zaustaviti u zemljama podrijetla ili u tranzitnim zemljama, često uz ucjenu kombiniranu s olakim obe-

ćanjem trgovačke, tehničke i financijske pomoći (*aid-and-trade*). Nova balkanska ruta za kretanje migranata je Bosna i Hercegovina. Europska komisija pruža zemljama Zapadnog Balkana, partnerima u ovom procesu, znatnu finansijsku i tehničku podršku za aktivnosti vezane za migracije i izbjegličku krizu. Od početka izbjegličke krize na Zapadnom Balkanu, Europska komisija izdvojila je više od 25 mln. eura za humanitarnu pomoć izbjeglicama i migrantima u Srbiji, a više od 4 za Makedoniju. Bosna i Hercegovina korisnica je sredstava iz Instrumenta pretpristupne pomoći u iznosu 24,6 mln. eura. Sredstva EU namijenjena Zapadnom Balkanu trebala bi unaprijediti kapacitete za identifikaciju, registraciju i upućivanje državljana trećih zemalja koji prelaze granicu; osigurati smještaj i osnovne usluge za izbjeglice, azilante i migrante; te osnažiti kapacitete za kontrolu i nadzor granica, a na taj način će podržati i prevenciju i borbu protiv trgovine ljudima.

Pozitivni uticaji na gospodarstva zemalja u koje se migrira jesu dolazak mladih i obrazovanih ljudi koji, željni rada i zarade, dižu produktivnost i sprječavaju rast nadnica, čime gospodarstvo dobiva uzlet; porast razlika između nadnica i profita uvećava sredstva za investiranje, što vodi tehničkom napretku; priljev izbjeglica ne samo da ima utjecaj na privremeno povećanje ekonomskog rasta, već se predviđa i mogućnost rasta na dugi rok.

Negativni uticaji na zemlje podrijetla radnika jesu migracijsko razrjeđivanje, posebno najkvalitetnijeg dijela radne snage, što dovodi do naglog pada produktivnosti; razlika između nadnica i produktivnosti se smanjuje, dostižući na nekim područjima čak i negativne vrijednosti; ekonomsko uništavanje manje razvijenih zemalja.

Zaključno, ekonomske posljedice utjecaja migrantske krize na Europsku uniju mogu biti pozitivne (dolazak mlade, radno sposobne snage, spremne raditi za manje novca od domaćeg stanovništva) i negativne (izdvajanje ogromnog novca iz fondova EU za zbrinjavanje izbjeglica, što se očituje u povećanju javne potrošnje), strah od rastućeg terorizma, izazovi koje sa sobom nose kulturne i sociološke razlike između migranata i domicilnog stanovništva.

Migracije će promijeniti i političku budućnost Evrope (porast vjerske isključivosti, rasizma, nacionalizma, separatizma i ksenofobije) produbit će krizu institucija i dominantnih vrijednosti i otežati traženje dugoročnog i održivog rješenja „migrantske krize“).

Suvremena demografska slika Europe je loša. Europsko stanovništvo je među najstarijim populacijama u svijetu (*prosječna starost stanovništva Europske unije u 2016. godini iznosila je 42,8 godina*).

Izv. prof. dr. sc. Marina Lukšič Hacin znanstvena je savjetnica i voditeljica Instituta za slovensko iseljništvo i migracije pri Slovenskoj akademiji znanosti i umjetnosti i izvanredni profesor sociologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Novoj Gorici u Sloveniji. Njezina istraživanja i akademska područja su sociologija, migracijski studiji, etničke studije, multikulturalnost, integracija i identitet. Direktorica je međunarodne studije »Europski magisterij u migraciji i međukulturalnim odnosima« na školi humanističkih znanosti, Sveučilišta u Novoj Gorici.

Kompleksnost fenomena (globalnih) migracija

1. Često zaboravljamo da riječi nisu samo riječi, nego su sastavni dio poruka, značenja, a nadasve društvenih odnosa koje suoblikujemo govorenjem. (I) riječi odlučuju o tom tko je tko u društvu: je li čovjek pametan ili bezuman, sveznalica ili nevjevera, lijep ili ružan, značajan ili beznačajan, prijatelj ili neprijatelj, domaći čovjek ili stranac, emigrant, imigrant, izbjeglica itd.
2. Kriza upravljanja nad masovnim dolaskom ljudi, kojem smo svjedočili u godinama 2015. i 2016., u državama na njihovom putu od Turske preko Grčke, pa sve do Njemačke i Švedske, postavila je u središte pozornosti brojna stereotipna razmišljanja o ljudima vezano za uzroke tih seoba i za njihovo dijeljenje u različite (oštro odijeljene) skupine. Te predodžbe i stanovišta ostaju na površini, parcijalna su i stvaraju dojam da danas u svijetu u stvarnosti postoje značajno različite skupine migranata, koje možemo u potpunosti razlučiti jedne od drugih prema uzrocima njihova seljenja. Ispada da su te skupine neovisne jedne od drugih i nepovezane, pa je stoga opravdano da se na različite načine tretiraju u društveno-političkom smislu, što se na koncu u društvima prijema očituje kroz različite zakonske tretmane, različite društvene položaje/statuse i različita prava. Isto tako se uzrokom migracija sve više smatra autonomna volja pojedinaca, koja je neovisna o bilo kakvim objektivnim društveno-političko-ekonomskim čimbenicima.
3. Poplava pojmova i njihova statična uporaba stvaraju dojam da se migranti mogu podijeliti na međusobno neovisne populacije ekoloških migranata/izbjeglica, političkih migranata/izbjeglica i radnih migranata. Ispada da su te skupine ili populacije međusobno uzročno neovisne, nepovezane. Tumačenja takve vrste služe kao argument za različite (društveno-političke) tretmane pojedinaca iz pojedinih (analitičkih) populacija migranata, što se u društvu/državi prijema nerijetko iskazuje kroz različite zakonske tretmane, različite društvene položaje i različita prava migranata – pripadnika pojedinih populacija.

Kroz kolonijalne i neokolonijalne odnose oblikovao se globalni društveno-političko-ekonomski svjetski sustav, pri čemu se uspostavila kompleksna struktura hegemonskih odnosa moći između centra i periferija, a pritom se radi o policentričnosti i poliperifernosti, na način da neki centar nije samo centar, nego može biti i periferija drugog centra. Policentričnost, radi vlastitog preživljavanja, nužno reproducira poliperifernost i poli-siromaštvo (onda kad je siromaštvo kombinacija relativnog i apsolutnog siromaštva). Siromašna, ekonomski i tehnološki nerazvijena područja svijeta priskrbuju rezervnu vojsku jeftine radne snage, što je izvor međunarodnih **radnih migracija**, onda kad zbog nerazvijenosti domaćeg gospodarstva, nezaposlenosti i niskih plaća ljudi traže zaposlenje u ekonomski razvijenijim državama, i to u sektorima kojima treba uvozna jeftina radna snaga. A nisu uvijek ljudi ti koji se sele. Često se k jeftinoj radnoj snazi (međunarodno) seli kapital. Povijest nas uči da se najčešće selila prljava i ekološki vrlo štetna industrija. U tim (siromašnim) sredinama preseljenja kapitala nije se postupalo u skladu s ekološkim standardima, što je prouzročilo veliko slabljenje već ionako (tehnološki i ekonomski) nerazvijenih dijelova svijeta – na taj način je međunarodna migracija kapitala postala (skriveni) akter produkcije **ekoloških migranata**. Društveno-ekonomsko-politički centri moći međusobno se natječu za globalnu moć i prevlast, ali se isto tako međusobno sukobljavaju oko periferija. Međusobno ulaze u različite odnose, od kooperacije preko konflikata do krajnjeg konflikta, kad se to izrazi kao ratni sukob – pri čemu se danas rat još uvijek shvaća kao dopuštena i prihvaćena (međunarodna) politika krajnjim sredstvima. Ratna žarišta generiraju i treću populaciju međunarodnih migranata – **izbjeglice/političke migrante**.

4. Sve tri prividno odijeljene populacije migranata – koje označujemo potpojmovima kao ekološke, političke i radne – na različite načine su produkt ili posljedica istih kompleksnih povijesnih globalnih društveno-ekonomsko-političkih odnosa moći i hegemonskih odnosa globalnog kapitala. Dio su migracijskog trokuta uzročnosti, koji se producira kroz različite načine i prakse, koje produciraju i reproduciraju isti globalni hegemonski odnosi moći. Opisana dinamika globalnoga društveno-političko-ekonomskog migracijskog trokuta uzročnosti danas je podložena potpunom međunarodnom nadzoru, kontrolama i različitim, često prikrivenim, oblicima kvotnog reguliranja sa strane tzv. centara moći. Iz toga globalnog sustava kontrole izuzeta je četvrta skupina migracija, a riječ je o vlasnicima multinacionalnih korporacija i kapitala odnosno o tzv. međunarodnim investicijama i investitorima, koji uživaju poseban tretman, poticaje i olakšice za dolazak u periferna područja i doživljavaju se kao dobrodošli nositelji razvoja, premda su unutar globalnih odnosa jedan od ključnih aktera postojećega hegemonskog poretka, koji među ostalim generira globalni migracijski trokut uzročnosti.
5. Iz rasprave je razvidno da su pojmovi radne, političke i ekološke migracije dio istoga globalnog „trokuta uzročnosti“, da su analitički imaginarij istraživanja iste globalne društveno-političko-ekonomske realnosti. Tako su migranti ljudi, koji se sele zbog srodnih, međusobno isprepletenih uzroka, koje analitički možemo promatrati odvojeno. U parcijalnim analizama izgledaju kao da su različiti, a u stvarnosti su dio i posljedica istih globalnih društveno-eko-

Sve tri prividno odijeljene populacije migranata – koje označujemo potpojmovima kao ekološke, političke i radne – na različite načine su produkt ili posljedica istih kompleksnih povijesnih globalnih društveno-ekonomsko-političkih odnosa moći i hegemonskih odnosa globalnog kapitala.

nomskih odnosa, koji su kroz kolonijalnu i neokolonijalnu povijest izgradnje globalne društveno-političko-ekonomske ovisnosti uspostavili objektivne okolnosti, u koje su uhvaćeni ljudi-pojedinci, koji se odlučuju za migracije. Mada su uzroci migracije i odluke za nju u konačnoj, zaključnoj fazi rezultat i odluke pojedinca, ipak su pojedincu ponajprije predodređeni kroz kraj/državu i klasu/sloj u kojima je rođen i vjerojatnost da će se pojedinac odlučiti za migraciju povezana je s (globalnim) okolnostima, na koje pojedinac nema utjecaja.

6. Brojni istraživači naglašavaju da je za istinsko razumijevanje međunarodnih migracija nužno postati svjestan kompleksnosti proučavanog fenomena, jer inače se analiza cjelovitog fenomena može raspasti na više prividno odijeljenih, a doista međuovisnih i povezanih procesa, koji samo uzeti zajedno tvore cjelinu fenomena međunarodnih seoba – procesa, koji su samo kompleksan splet fenomena za sociološku/humanističku obradu. Možemo ih razumjeti samo kroz cjelovit pristup. Prividno razdvojeni dijelovi predstavljaju slijed više konteksta ili faza procesa seljenja, jer radi se o spletu različitih (među)nacionalnih društveno-političkih sustava:

- * konteksti iseljenja (odnosi u državama/društvima odlaska s kompleksnim uzrocima iseljavanja, koji su splet individualne, skupne (npr. obiteljske), lokalne, regionalne, nacionalne i globalne razine)
- * konteksti selidbenih puteva s različitim mehanizmima kontrole prelaska granica, seljenja i doseljenja
- * konteksti doseljenja u državama/društvima prijema s različitim službenim državnim politikama upravljanja različitosti i s različitim društvenim odnosima prema doseljenicima; i jedno i drugo može se kretati od potpunog odbijanja i isključenosti na jednoj strani, do inkluzivnosti na drugoj strani – pritom mogu biti međusobno usklađeni i u harmoniji, ili su u suprotnosti, onda kad zamjećujemo „odvojene usporedne realnosti“ među normativnom političkom razinom i civilnom društvenom dinamikom.

Redukcija istraživanja na jedan od spomenutih konteksta ili faza, bez povezanosti s ostalima, dovodi do toga da se gubi predmet proučavanja, premda istraživači toga često nisu svjesni i zapadaju u metodološki redukcionizam, koji je u slučaju proučavanja međunarodnih seoba temelj metodološkog nacionalizma/rasizma (Wimmer, Glick-Schiller 2003). Međunarodne seobe su proces, koji analitički možemo podijeliti u pojedine faze/kontekste, a ako u sintezi i interpretaciji izostavimo jedan (ili više) faza/konteksta, onda doista gubimo svoj predmet proučavanja. Na neki način izvodimo teoretsku spekulaciju, onda kad preko dedukcije i sinteze cjelokupan proces međunarodne migracije (kao fenomena) u interpretaciji reduciramo na njegove dijelove, koje smo izabrali, te onda samo te dijelove prikažemo kao cjelokupni fenomen. Na taj način iz interpretacije ispadaju oni dijelovi koje hoćemo izbjeći – najčešće zbog ideologija ili politike.

Sudionici Konferencije u kongresnoj dvorani Ekonomskog fakulteta u Zagrebu

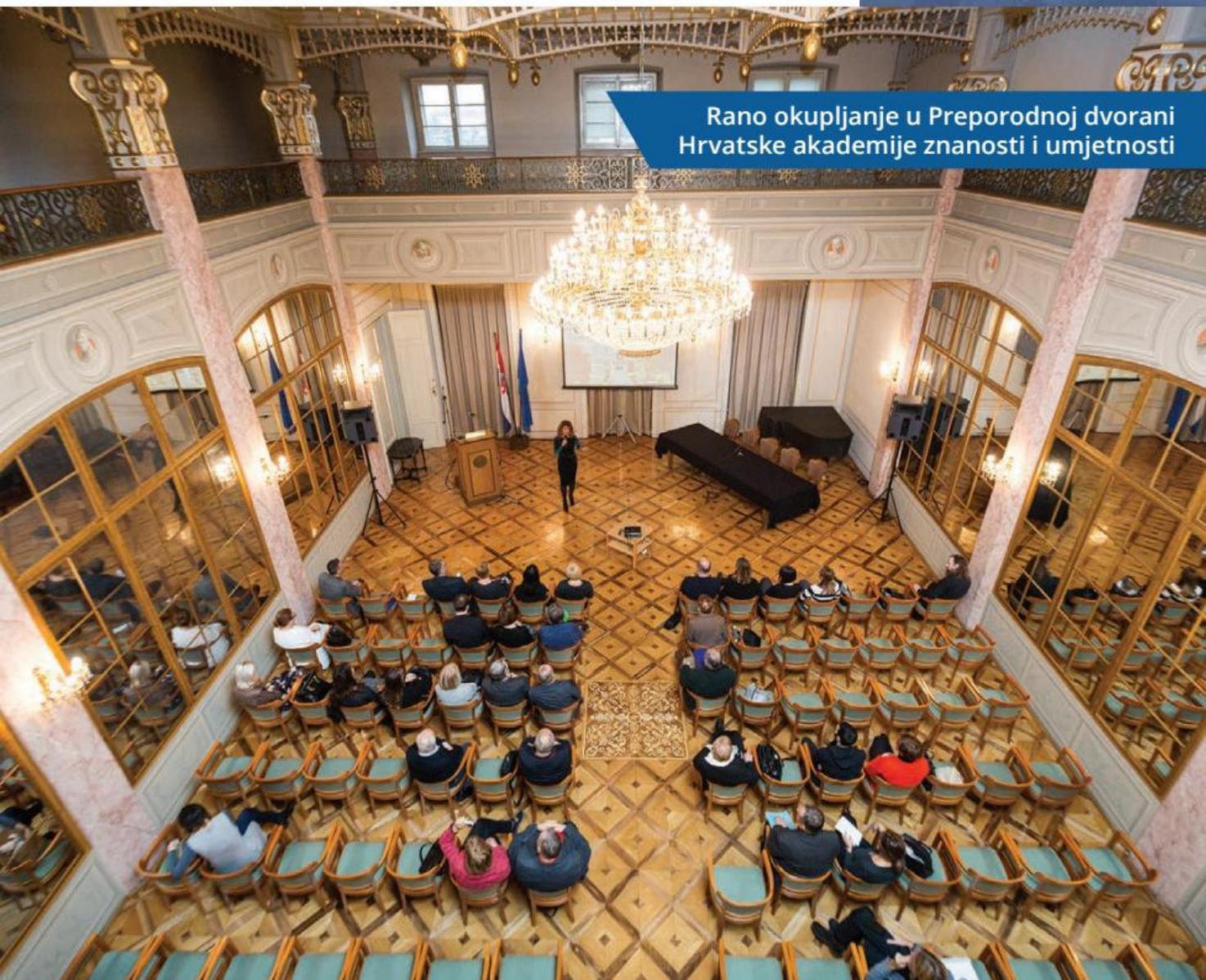
Dr. sc. Stjepan Šterc rođen je 1953. u Desnoj Martinskoj Vesi, a studij geografije završava 1979. na Geografskom odsjeku PMF-a. Od 1980. vodi vježbe iz „Demogeografije“, a samostalno kolegije Geografske grafičke metode i Statistiku za geografe. Doktorirao je 2012., a od 1991. do 2003. radi u Vladi RH, Ministarstvu vanjskih poslova te je bio pomoćnik ministra razvitka, obnove i obrane. Jedan je od autora „Nacionalnog programa demografskog razvitka Republike Hrvatske“ i raznih drugih. Predaje na Ratnoj školi i Geografskom odsjeku PMF-a Sveučilišta u Zagrebu.

Velike migracije – sigurnosna prijetnja hrvatskom prostoru?

1. Velike su migracije 2015. godine, primarno iz sjevernoafričkog i jugozapadnoazijskog prostora prema Europi, pokazale svu nespornost europskih država i društava za amortizaciju i apsorpciju intenzivnih i usmjerenih imigracijskih valova. Europske granice praktički nisu postojale, a trenutne reakcije u općoj nespornosti na imigracijske valove pokazali su uređenu i uglađenu Europu u sasvim drugom svjetlu, više nalik srednjovjekovnoj.
2. Intenzivna i usmjerena migracija stanovništva pokazala se objektivno velikom prijetnjom sigurnosnim sustavima pojedinih država i Europe kao zajednice, jer je sigurnosna suspenzija granica i ustava i općeg protoka ljudi unutar europskog prostora te 2015. godine potpuna suprotnost uređenoj Europi, koja se diči slobodama, ljudskim pravima, slobodnim tržištem i s puno još toga što obilježava uređena društva i prostore.
3. Smirivanje migracijskog vala prema Europi nakon 2015. godine splet je niza okolnosti, dogovora i trgovačkih (novčarskih) ugovaranja i pregovaranja primarno s Turskom, ali je potvrda obrasca pritiska na Europu, njezine granice i njezin način života ostala kao trajna mogućnost. Posljedične europske reakcije na veliku migracijsku krizu u organizacijskom, tehničkom i političkom smislu ponovno su pokazale kako težina takvih migracijskih valova prema Europi još nije ozbiljno prihvaćena.
4. Hrvatski je prostor godine 2015. bio migracijski kopneni koridor, još nepritisnut imigracijskim ostankom, a i u budućnosti će biti neizbježan kopneni smjer useljavanja s velikim nesigurnostima, koje očekivano prate velike i brojne useljeničke valove. Objektivno velika opasnost za hrvatski prostor je otvaranje morskog i/ili priobalnog koridora iz inicijalnih migracijskih prostora prema Europi i mogućnosti pritiska na hrvatsku turističku ponudu i djelatnost.

5. Projekcije kretanja svjetskog stanovništva UN-ovih i eksperata pojedinih sigurnosnih službi velikih sila najavljuju silnu razliku između depopulacije europskog stanovništva i gotovo eksponencijalnog rasta afričkog i veliku vjerojatnost intenziviranja u budućnosti migracija prema Europi. Gotovo je nemoguće zamisliti kako će se projekcijski brojno stanovništvo Afrike do kraja stoljeća zadržati jedino u afričkom društveno, gospodarski i prostorno neuređenom okviru.
6. Hrvatska bi morala migracijskoj politici posvetiti pažnju razine nacionalne sigurnosti, pogotovo u uvjetima recentnog demografskog nestanka po svim parametrima i trendovima, i konačno shvatiti kako jedino ozbiljna i jasno definirana nacionalna razvojna strategija može biti odgovor na moguće nove velike migracijske valove prema Europi.

Intenzivna i usmjerena migracija stanovništva pokazala se objektivno velikom prijetnjom sigurnosnim sustavima pojedinih država i Europe kao zajednice, jer je sigurnosna suspenzija granica i ustava i općeg protoka ljudi unutar europskog prostora te 2015. godine potpuna suprotnost uređenoj Europi, koja se diči slobodama, ljudskim pravima, slobodnim tržištem i s puno još toga što obilježava uređena društva i prostore.

Rano okupljanje u Preporodnoj dvorani Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Dr. sc. Marin Strmota docent je na Katedri za demografiju Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Tijekom dosadašnjeg znanstveno-istraživačkog rada dobitnik je nagrade „Mijo Mirković“ Ekonomskog fakulteta Zagreb 2011. za znanstveni rad „Fertilitet i zaposlenost žena“ objavljenom u časopisu Društvena istraživanja. U razdoblju od studenog 2016. do veljače 2018. godine obnašao je dužnost državnog tajnika za demografiju pri Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Član je udruženja European Association for Population Studies (EAPS).

Utjecaj demografskih promjena na sustav socijalne zaštite u Hrvatskoj

Socijalna je država ona država koja je na sebe preuzela odgovornost za osiguranje osnovnih egzistencijalnih potreba svojih građana. Prema Ustavu Republike Hrvatske (čl.1.st.1.), Republika Hrvatska jedinstvena je, nedjeljiva, demokratska i socijalna država. Država stoga snosi normativnu obvezu ostvarenja socijalne pravde i smanjenja nejednakosti u društvu. Zapreku razvoju našeg stanovništva obilježavaju negativni i nepovoljni demografski trendovi unazad više od četiri desetljeća, u prvom redu ukupna i prirodna depopulacija, kontinuirano iseljavanje, ubrzano starenje stanovništva te prostorno pustošenje većih dijelova zemlje. Najveća ugroza navedenih procesa prepoznatljiva je u narušavanju društveno-ekonomskih sustava koji predstavljaju civilizacijski doseg 21. stoljeća, temeljenih na međugeneracijskoj solidarnosti društva. Zbog kontinuiranog i dugotrajnog demografskog pada koncepcije zaštite socijalno ranjivih skupina (stari, bolesni, nezaposleni, siromašni i dr.), koje su oblikovane u javnim sustavima mirovinske i zdravstvene zaštite, sustavu zaštite od nezaposlenosti, sustavu zaštite obitelji i djece, sustavu socijalne pomoći i skrbi, stambene politike i drugih, dovedene su do granice održivosti. Osim jasnih demografskih zapreka razvoju, u izlaganju se navode primjeri nedefiniranog pristupa socijalnoj politici Republike Hrvatske. Jedan od vodećih uzroka političkog nerazumijevanja i izostanka političke volje oko obiteljske politike pronatalitetnog smjera je razilaženje neoliberalne i socijaldemokratske koncepcije poimanja socijalne pravde i distribucije dobara. Jedan od reprezentativnih primjera jest proračunska osnovica za isplatu doplatka za djecu, jednokratne novčane pomoći te roditeljskih i roditeljskih potpora, koja je nepromijenjena 20 godina. Stoga ostaje nejasna funkcija takvih tzv. pronatalitetnih mjera koje se nerijetko smatraju mjerama politike milosrđa.

Je-
dan od vode-
ćih uzroka političkog
nerazumijevanja i izo-
stanka političke volje oko
obiteljske politike pronatali-
tetnog smjera je razilaženje
neoliberalne i socijaldemo-
kratske koncepcije poima-
nja socijalne pravde i
distribucije doba-
ra.

Nastavak Konferencije...

Izv. prof. dr. sc. Dragan Todorović rođen je u Nišu 1971. Diplomirao sociologiju na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu 1998. godine. Stekao doktorat iz sociologije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu 2011. Izvanredni je profesor Osnova sociologije i manjinskih identitetana na Departmanu za sociologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu. Član je Odbora za proučavanje života i običaja Roma Srpske akademije nauka i umetnosti. Bio je predsjednik Srpskog sociološkog društva (2013.-2015.). Bavi se sociologijom manjinskih identiteta, sociologijom religije i romologijom.

Tolerancija, multikulturalizam i interkulturalizam na Balkanu

Multikulturalno društvo trebalo bi imati karakteristike društva u kome različite etničke skupine žive zajedno, ali bez interakcije. U njemu se manjinske skupine pasivno toleriraju, ali nisu prihvaćene od većinske. *Interkulturalno društvo* trebalo bi definirati kao društvo u kojemu različite skupine žive zajedno, razmjenjuju životna iskustva, poštujući međusobno različite stilove života i vrijednosti. Zato bi korektna polazna definicija interkulturalizma bila *kritika i alternativa multikulturalizma*. Možeće je da pripadnici različitih kultura žive *jedni uz druge*, što je odlika multikulturalnih društava. Interkulturalno društvo označava društvo u kojemu skupine žive *jedne s drugima i jedne za druge*. U središtu interkulturalnih zahtjeva nalazi se *vrednovanje različitosti*. Iskustvo različitosti i susret s drugim omogućuju osobi razvoj vlastita identiteta upoređujući ga s drugim modelima identiteta i dovodeći ga do samospoznaje da *približavanje drugom ne znači udaljavanje od sebe*. Interkulturalizam obuhvaća *jedinstvenost u različitostima*, izbalansiranu i kvalitetnu zastupljenost svih etničkih činitelja u jednom društvu.

Postavlja se pitanje kulturnih i civilizacijskih resursa balkanskih društava za prihvaćanje „drugog“ ne kao neprijateljskog, već kao mogućeg partnera i suradnika. U procesu suobličenja svojih društvenih sustava europskom ustroju i europskim demokratskim normama i vrijednostima, balkanskim narodima predstoji *prerastanje iz multikulturalnog u interkulturalno društvo*, odnosno *širenje i usvajanje ideje i prakse interkulturalizma u višekulturalnoj zajednici*, odnosno, pobliže, razvijanje koncepcije kulturne i obrazovne politike koja će unaprjeđivati poštovanje kulturnog diverziteta i voditi stvaranju društva u kojem se različite kulture prožimaju.

Podrška interkulturalističkom obrazovnom obrascu – s najviših državnih instanci i na lokalnom planu – može odsudno pridonijeti prihvaćanju zajedničke pluralne stvarnosti i razvijanju oblika komunikacije koji će afirmirati pozitivno u toj stvarnosti. Istodobno, ideja *interkulturalizma* više ne bi bila tek usamljena vizionarska nastojanja dobronamjernih intelektualaca, već bi prerasla i razvila se u novi integracijski socijalni proces.

„Odgonetanje interkulturalizma“ ne podrazumijeva povratak prevladanim hijerarhijama i isključivostima, odnosno jednostrano inkorporiranje kulturnih dostignuća većinskog naroda u manjinski. Dominantna kultura treba, na vlastitu primjeru i prije ostalih, ustrajno podržavati kulturnu heterogenost, nepristrano jačajući i unaprjeđujući manjinske kulture i obogaćujući sebe sadržajima raznolikih kulturnih formi života. Naime, interkulturalna harmonija podrazumijeva istinsku interakciju između kulturnih skupina i predstavlja istinski čin poštovanja i uvažavanja različitosti. Konačno, zašto opisani model ispreplitanja domaćih kulturnih tradicija zemlje Balkana ne bi „izvezle“ Zapadu, baš kao odgovor na bespoštedno i nekritičko „obasipanje“ zapadnom demokracijom, kojemu su izložene?

Oslanjajući se na dosadašnje prijedloge, predlažemo poduzimanje sljedećih mjera javne kulturne politike balkanskih zemalja radi poboljšanja i unaprjeđenja postojećeg interkulturalnog dijaloga:

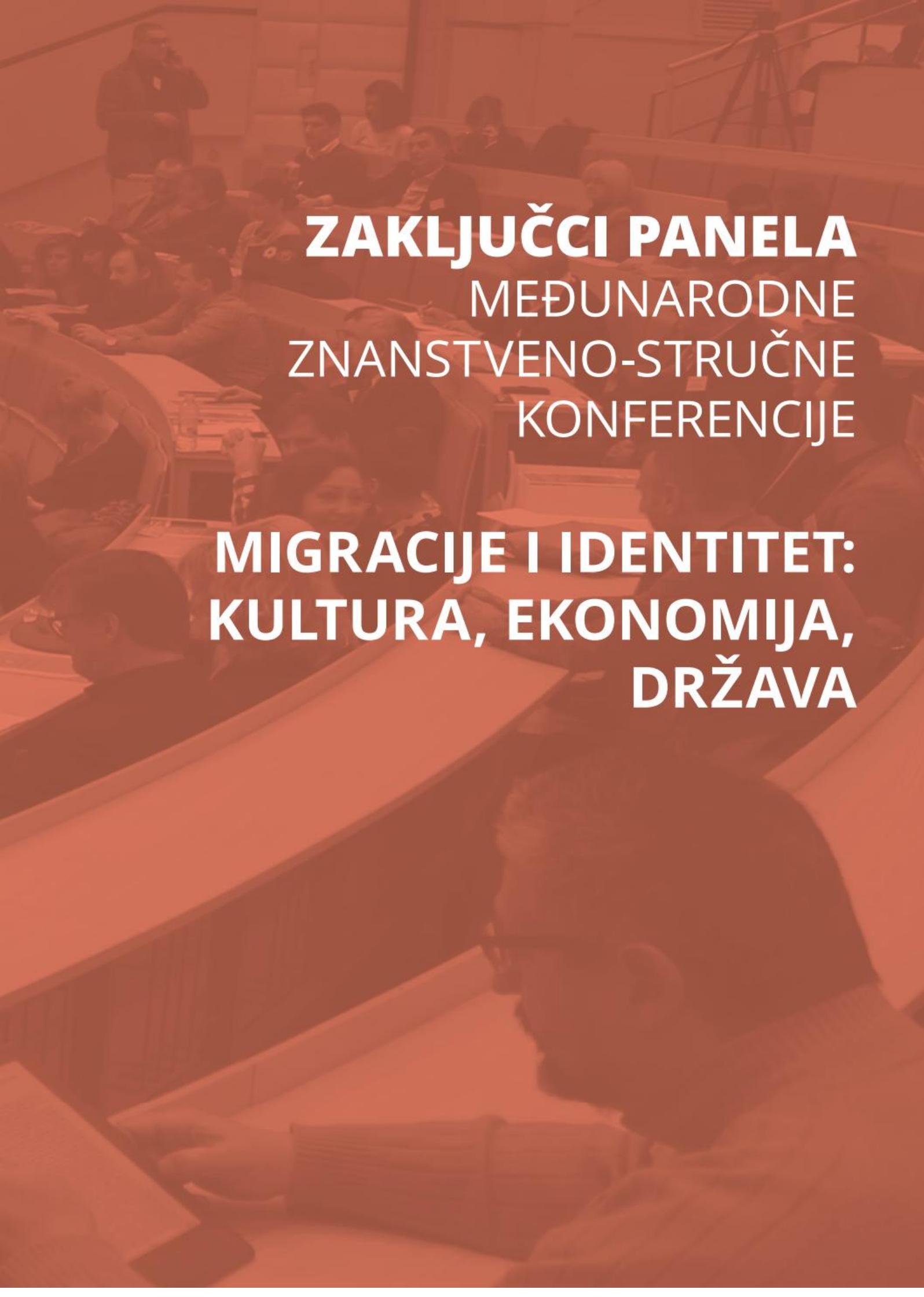
- formiranje državne *Komisije za interkulturalni dijalog*¹;
- financiranje različitih interkulturalnih projekata od Ministarstva kulture i lokalnih samouprava;
- veća zastupljenost pripadnika nacionalnih manjina i osjetljivih društvenih skupina u službenim državnim tijelima;
- lakši pristup nadnacionalnim mrežama za podršku i financiranje međunarodnih interkulturalnih projekata;
- poticaj aktivnostima civilnog sektora osiguranjem financijskih, poreznih i sličnih olakšica u njihovu radu;
- okrugli stolovi, tribine i rasprave o interkulturalnom dijalogu, kao i štetnosti rasizma i ksenofobije;
- potpora otvaranju i radu *domova kulture* nacionalnih manjina;
- multijezične redakcije i sekcije pri medijskom javnom servisu;
- *Karneval kultura* – promocija kulturno-umjetničkog stvaralaštva nacionalnih manjina;
- *Karneval receptata* – afirmacija balkanskih kuhinja na lokalnim manifestacijama;
- *Festival vjera* – zajedničko predstavljanje tradicionalnih crkava i vjerskih zajednica na lokalnoj razini;
- upoznavanje s blagdanima i običajima manjinskih naroda i njihovo zajedničko proslavljanje;
- uvođenje *Romologije* kao akademske discipline koja bi pružala znanja o Romima kao transgraničnoj etničkoj i kulturnoj manjini na Balkanu;
- književni seminari o stvaralaštvu pisaca manjinskih nacionalnih skupina²;
- organiziranje multikulturalnih volonterskih kampova za djecu i mlade;
- učenje jezika nacionalnih manjina;
- intenzivna suradnja između *Savjeta nacionalnih manjina*;
- zajedničke izjave svjetovnih i religijskih institucija o osudi rasizma i ksenofobije.

U procesu suobličenja svojih društvenih sustava europskom ustroju i europskim demokratskim normama i vrijednostima, balkanskim narodima predstoji *prerastanje iz multikulturalnog u interkulturalno društvo*, odnosno *širenje i usvajanje ideje i prakse interkulturalizma u višekulturalnoj zajednici*, odnosno, *po bliže, razvijanje koncepcije kulturne i obrazovne politike koja će unaprjeđivati poštovanje kulturnog diverziteta i voditi stvaranju društva u kojem se različite kulture prožimaju.*

¹ U Srbiji je 2007. godine formirana istoimena komisija u Ministarstvu kulture.

² U Hrvatskoj se realizira književni seminar „Dani Vladana Desnice“, nazvan po čuvenom hrvatskom piscu srpske nacionalnosti.

ZAKLJUČCI PANELA
MEĐUNARODNE
ZNANSTVENO-STRUČNE
KONFERENCIJE

**MIGRACIJE I IDENTITET:
KULTURA, EKONOMIJA,
DRŽAVA**

Panel:

Nacionalni i europski identitet

1. Nacionalni i europski identitet su u odnosu međuovisnosti. Osnova te međuovisnosti sadržana je u zajedničkom europskim nasljeđu ideala, sloboda i vrednota iz kojih su oba proizašla i u koji se funkcionalno vraćaju nadahnjujući njihovu dinamiku razvoja i daljnje izgradnje.
2. Zajedničko europsko nasljeđe bilo je jedno od pitanja koje je činilo ukupnu političko-pravnu i općekulturološku podlogu izrade Ustava Republike Hrvatske iz 1990.
3. Prigodom izrade hrvatskog Ustava njegovi ustavotvorci prihvatili su i neka tzv. posuđena (uvezena) rješenja iz drugih ustava (napose iz SAD, Francuske i Njemačke) za utvrđivanje i normiranje njegovih najviših vrednota, te u skladu s njima u odredbama pojedinih članaka iskazanih ustavnih sadržaja.
4. Ustav Republike Hrvatske donesen je prije osnivačkih ugovora i drugih dokumenata kojima je osnovana EU. U tom smislu sustav najviših vrednota Ustava Republike Hrvatske, koje su osnova njegova tumačenja, „starije“ su i nisu preuzete iz osnivačkih akata EU-a (npr. Ugovor o EU i Ugovor o funkcioniranju EU-a te Maastrichtskog sporazuma). Međutim, u svom supstancijalnom sadržaju one su u cijelosti koherentne i kompatibilne sa sustavom vrednota sadržanim u njima.
5. Ustav Republike Hrvatske svoj je sustav vrednota usvojio iz tradicije, povijesti i kulturnog identiteta Hrvata i svih građana koji žive u Republici Hrvatskoj, s jedne strane, a s druge, iz sustava vrednota koje su sadržane u međunarodnim pravnim i političko-pravnim aktima (posebice OUN-a). Time i on svjedoči da sustav vrednota koji je u osnovi hrvatskog identiteta pripada i da je pripadao europskom kulturološkom identitetu. Za razliku od njega, vrednote u osnivačkim aktima Europske unije nastajale su u procesu europskih integracija. No, taj proces je od „početka proces europskih elita bez uloge i utjecaja europskih građana. Zato je i cijeli proces eu-

ropske integracije obilježen pojmom demokratskog deficita" (Mladen Puškarić).

6. Identitet i brend Hrvatske i njezina ustavnopravnog poretka nije dovoljno poznat u Europi i svijetu. Najbolji način njegova očuvanja, razumijevanja i primjenjivanja povezan je s njegovim poznavanjem i razumijevanjem. Zbog toga treba ga što više valjano (znanstveno-stručno) prezentirati i objašnjavati na svakom dostupnom mjestu u zemlji, Europi i svijetu. To tim više što „nacionalni brendovi nadrastaju pitanja patriotizma i nacionalnih otrežnjivanja jer poprimaju konture jedinstvene prepoznatljivosti nacionalnog originala u globalnim europskim razmjerima" (Anamaria Sabatini).
7. Posebno treba voditi računa o činjenici da suvremeni mladi migranti transmigranti prate i istodobno žive različite identitete. Time i sami pridonose stvaranju tzv. kozmopolitskog identiteta. U nastanku novog hrvatsko-kozmpolitskog identiteta naša je zadaća pridonijeti da se u njemu sačuva što više čimbenika (značajki) koji karakteriziraju hrvatski identitet ako ga u suvremenim uvjetima modernih migratornih kretanja kao hrvatske ne možemo očuvati u čistom i izvornom obliku.
8. Za ostvarivanje nacionalnih ciljeva (uključivo zaštite razumijevanja i ostvarivanja nacionalnog identiteta) Republika Hrvatska morala bi imati sustav strateškog komuniciranja. Strateško komuniciranje bilo bi u službi ostvarivanja „optimističkog i kreativnog okruženja, snaženja gospodarstva, demografske politike, efikasnog djelovanja sa susjedima, partnerima i saveznicima, potpore identitetu, upravljanja migracijama u svjetlu najnovijih izbjegličkih valova, odnosa s dijasporom, otvorenosti institucija, uključujući komuniciranja društvenih aktera i dr.". Zbog toga bi bilo potrebno otvoriti prostor za „omogućavanje efikasne sposobnosti strateške komunikacije, uz projektiranje i usvajanje nacionalne informacijske strategije, usklađene sa zakonima iz domene javne komunikacije i javnih informativnih servisa" (Darko Marinac).

Zajedničko europsko nasljeđe bilo je jedno od pitanja koje je činilo ukupnu političko-pravnu i općekulturološku podlogu izrade Ustava Republike Hrvatske iz 1990.

ZAKLJUČCI PANELA

Moderatori: izv. prof. Nenad Pokos, znanstveni savjetnik,
dr. sc. Damir Josipović, viši znanstveni suradnik

Panel:

Demografski aspekt migracija

Migracijama u užem smislu bavila su se samo tri izlaganja, dok su ostala govorila o demografskoj otpornosti gradova u Srbiji, demografskim procesima Hrvata u Srbiji, potencijalnom tunelu kroz Biokovo, fertilitetu etničkih skupina u Vojvodini, narodnosnim promjenama u BiH između 1991. i 2013. te demografskim kolapsom Hrvata u BiH.

Stoga ću se osvrnuti samo na tri izlaganja.

1. U prvom je dan prikaz iseljavanja iz Hrvatske između 2013. i 2017. godine prema odredišnim državama i ishodišnim županijama. Na početku je upozoreno na nesklad broja odseljenih prema podatcima hrvatske statistike i statistika država u koje hrvatski građani najviše iseljavaju. Unatoč tome, vidljivo je kako u relativnim omjerima najviše iseljava stanovništvo pet istočnohrvatskih županija, u kojima je 2011. živjelo 19 % stanovništva Hrvatske, a iz njih posljednjih godina iseljava više od trećine svih odseljenih. Upozoreno je i da treba pažljivo promatrati relativno visok udio iseljenih prema Bosni i Hercegovini i Srbiji jer se kod mnogih slučajeva ustvari radi o

brisanju osoba iz evidencije zbog njihovog fiktivnog prijavljivanja u naseljima u kojima više ne žive. Također je prikazana dobno-spolna struktura iseljenika koji su prosječno znatno mlađi od onih koji su iselili prije hrvatskog članstva u EU. Zaključeno je kako iseljavanje postaje sve intenzivniji proces koji poprima zabrinjavajuće razmjere zbog čega će se idućih godina prirodni pad još više produbljivati, a u dobnom sastavu doći će do još većeg porasta udjela starog stanovništva.

2. Drugo izlaganje bavilo se povijesno-demografskom perspektivom migracija i urbanizacije. Također je istaknuta nužnost oblikovanja državne demografske politike čije bi težište trebalo biti na razvijanju kvalitete života i prometne povezanosti u ruralnim prostorima. Naime, povijesno iskustvo pokazuje kako su se tijekom duljega vremenskog razdoblja održavala ponajprije ona naselja koja su bila prometno povezana. Stoga bi poboljšanje infrastrukture i jačanje prometne povezanosti učinilo mnoga naselja znatno privlačnijima nego što su sada.
3. U trećem izlaganju analizirana je struktura iseljenih rimokatolika iz župe Dubrava u Bosanskoj Posavini, motivi njihova iseljavanja, prikazane su etape iseljavanja te analizirani kvantitativni podatci iz službene statistike i podatci iz Knjige krštenih.

Zaključeno je kako iseljavanje postaje sve intenzivniji proces koji poprima zabrinjavajuće razmjere zbog čega će se idućih godina prirodni pad još više produbljivati, a u dobnom sastavu doći će do još većeg porasta udjela starog stanovništva.

ZAKLJUČCI PANELA

Panel:

Povijesni aspekti iseljavanja

Svih šest tema koje su izložene svjedoče o bogatstvu hrvatskog iseljeničkog života te njegovoj intenzivnoj povezanosti s hrvatskim nacionalnim identitetom i s problemima koji prate hrvatsku prošlost i sadašnjost. S druge strane, svaka od izloženih tema predstavlja potpunu nepoznanicu u hrvatskom javnom životu, uključujući i područja znanosti u Hrvatskoj te se nameće potreba djelovanja na istraživanju prošlosti i sadašnjosti hrvatskog iseljeničtva i integriranju tih saznanja, iskustava i vrijednosti u hrvatski nacionalni identitet, koji bez toga ne može biti ispunjen ni razvojan, a ta je riznica saznanja, iskustava i vrijednosti razvijana i očuvana više od sto godina u hrvatskim iseljeničkim zajednicama i povratničkim iskustvima.

Svih šest tema koje su izložene svjedoče o bogatstvu hrvatskog iseljeničkog života te njegovoj intenzivnoj povezanosti s hrvatskim nacionalnim identitetom i s problemima koji prate hrvatsku prošlost i sadašnjost.

U tome smislu posebno je konkretno i poučno izlaganje dr. Hoffgraef, koje se temelji na njenom doktorskom radu, iz kojeg se razvidno prepoznaje da je institucijski ustroj, odnos i interes iseljeničko-povratničkih institucija u Hrvatskoj bio neusporedivo razvijeniji, kvalitetniji i učinkovitiji u razdobljima Austro-Ugarske i prve Jugoslavije nego što je u Republici Hrvatskoj. Paradoksalno je što o tome i u Hrvatskoj postoji opsežno arhivsko gradivo, uglavnom neistraženo.

Panel:

Iseljeničke migrantske institucije i udruge

Predstavljeni su primjeri/načini suradnje iseljništva s matičnom državom te na koji se način iseljenici povezuju u zajednice i udruge unutar svoje nove države. Navedeno je nekoliko primjera uspješnih kulturnih, sportskih i intelektualnih udruga. Rad tih institucija i udruga detaljno je opisan i obrazložen, te su navedeni neki modeli za unaprjeđenje u budućnosti. Navedeno je mnogo pozitivnih i poneki negativni. Također se govorilo i o radu institucija i udruga koje se brinu o suradnji, očuvanju i održavanju kontakata između iseljenika i njihove matične države.

Ono što odlikuje sve iseljeničke migrantske institucije, udruge i zajednice jest ljubav prema svojoj domovini te pokušaj povezivanja s njom. Postoje mnogi projekti i programi kojima se to potiče. Jedan od takvih projekata je i pilot-projekt Registar hrvatskih subjekata izvan Republike Hrvatske Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske, kojim se promiče umrežavanje Hrvata diljem svijeta i olakšava njihovo povezivanje s domovinom. Radi se o digitalnoj bazi podataka i komunikacijskoj mreži, što bi u budućnosti omogućavalo gospodarsku, kulturnu, obrazovnu i znanstvenu suradnju Hrvata iz domovine i svijeta.

Zaključak je panela kako su migracije neizostavni dio svake nacije te često sa sobom nose promjenu kvalitete života i nove situacije s kojima se iseljenici suočavaju. Radi olakšavanja procesa tranzicije i omogućavanja bolje prilagodbe u novu zajednicu i omogućavanja suradnje i pomoći svojoj matičnoj državi, od velikog je značenja postojanje raznih iseljeničkih institucija i udruga koje povezuju ljude sa svojom zajednicom, osiguravaju im kvalitetan integracijski proces i obostranu korist. Kako bi se osigurala što kvalitetnija suradnja, potrebno je biti u korak s vremenom i stalno raditi na međusobnom dijalogu, razvoju i promicanju pozitivnih ideja i projekata.

Ono što odlikuje sve iseljeničke migrantske institucije, udruge i zajednice jest ljubav prema svojoj domovini te pokušaj povezivanja s njom.

Panel:

Identitet, migracije i kultura

Vežano uz recentnu problematiku kreiranja novih folklornih simbola u Hrvatskoj, koji se u novije doba pojavljuju kao simboli identiteta, a time i etničkog i nacionalnog identiteta, istaknuta je snažna potreba za očuvanjem tradicijskih vrijednosti i proučavanjem različitih promjena u sferi tradicionalnih i novonastalih folklornih i pučkih žanrova, koji utječu na razvoj i oblikovanje nacionalnoga identiteta u današnjem vremenu globalizacije. Znanstvena baština istaknuta je kao važan a ipak relativno zanemaren dio kulturne baštine, koji ima neprijepornu promidžbenu vrijednost jer pronosi imena svjetski poznatih i priznatih hrvatskih znanstvenika (Bošković, Vrančić, Getaldić, Tesla i dr.) prelaze granice epoha i znatno nadilaze okvir nacionalne baštine.

Naglašena je velika edukativna i odgojna vrijednost znanstvene baštine, posebno u radu s mladima jer kroz sustavnu, primjerenu i plansku afirmaciju hrvatske znanstvene baštine izgrađuje se cjelovitija slika hrvatske kulture i nacionalnog identiteta.

Naglašena je velika edukativna i odgojna vrijednost znanstvene baštine, posebno u radu s mladima jer kroz sustavnu, primjerenu i plansku afirmaciju hrvatske znanstvene baštine izgrađuje se cjelovitija slika hrvatske kulture i nacionalnog identiteta. Sličnu ulogu ima i filozofijsko utemeljenje nacionalnoga identiteta kroz proučavanje, vrednovanje i promicanje hrvatske filozofske baštine. Također, oblikovanju nacionalnoga identiteta snažno pridonose simboli, običaji, te tradicionalna, autentična glazba, kao i svi drugi oblici pučkog umjetničkog stvaralaštva i tradicije.

Osim toga, prikazana su nova područja i pristupi koji pridonose rekonstrukciji i izgradnji nacionalnoga identiteta, npr. problematika nedostupne arhivske građe (razmatrana u kontekstu područja povijesti emocija i njihova učinka u strukturiranju realnosti), i utjecaj ideoloških fantazija u oblikovanju stvarnosti. Prikazani su rezultati recentnih socioloških istraživanja u vezi s učincima i aspektima promjena naziva ulica i trgova u gradu Zagrebu, koji oslikavaju ne samo kolektivno društveno pamćenje već i aktualnu društvenu te političku stvarnost.

Zaključno se na panelu propitivala opća dimenzija i preciznije određenje pojma nacionalnoga identiteta i njegove uloge u društvu. Također se govorilo o izgradnji i definiranju uzajamnog odnosa između međusobno povezanih kategorija i pojmova nacionalnoga identiteta, „image“ i marke kojima se kao zemlja prezentiramo u svijetu. Pokazuje se da Hrvatska još nema uvijek prepoznatljiv identitet u svijetu te da sami Hrvati još sa sigurnošću ne artikuliraju temeljne elemente nacionalnoga identiteta.

Panel:

Suvremeni migracijski aspekti

Izlagачi su problematizirali geopolitičke i filozofske dimenzije migracija u zapadnom svijetu i EU, interpretiranje migracijskih tokova kao sredstva suvremenog globalnog geokonstruktizma, čimbenika moći u okviru političkih i gospodarskih odnosa, kao i kulturno-identitetske i društvene posljedice migracijskih kretanja. Sva izlaganja slo- žila su se s promišljanjima da suvremene europske politike nisu ponudile odgovor na milijunska nekontrolirana kretanja stanovništva, depopulaciju Europe, razvojni debalans europskog Istoka i Zapada, podjele unutar Europe, populizam i druge izazove s kojim se europska društva u cjelini danas suočavaju te da današnje stanje nije model po kojem europska društva mogu živjeti. Nacionalizam, terorizam i migracije smatraju se ključnim pitanjima današnjice, a globalni trendovi ilustrirani su kroz pojedina izlaganja specifičnim istraživanjima kao što su povezanost fenomena korupcije i migracije u postjugoslavenskom tranzicijskom kontekstu, analiza čimbenika koji utječu na iseljavanje mladih u umjetničkim tekstovima te pitanja društvene odgovornosti i uloge arhiva kao odraza društva i načina na koji oni odgovaraju na izazove i potrebe suvremenog društva.

Sva izlaganja slo- žila su se s promišlja- njima da suvremene europske politike nisu ponudile odgo- vor na milijunska nekontrolirana kretanja stanovništva, depopulaciju Europe, razvojni debalans europskog Istoka i Zapada, podjele unutar Euro- pe, populizam i druge izazove s kojim se europska društva u cjelini danas suočavaju te da današnje sta- nje nije model po kojem eu- ropska društva mogu ži- vjeti.

U raspravi je zaključeno da su migracije globalni fenomen koji zahtijeva globalni odgovor, da se problematikom migracija bave različite zna- nosti i područja, da postoji mnogo stereotipa i da se novi fenomeni koji zahtijevaju nove multidisciplinarne metodologije istraživanja.

Radno predsjedništvo Konferencije:
dr. sc. Marina Perić Kaselj, mr. sc. Branko Pavlović, dr. sc. Mato Arlović

Panel:

Hrvati kao nacionalna manjina i kao konstitutivni narod u BiH

Hrvati u susjednim zemljama nisu zadovoljni institucionalnim okvirom koji im daju države u kojima žive s obzirom na ostvarivanje njihovih manjinskih i ljudskih prava. Nemaju riješen status nacionalne manjine nego ih se 'trpa' u jugoslavensku skupinu, npr. u Sloveniji.

U Srbiji ne postoji funkcionalan sustav zaštite prava manjina, tako da Hrvati trpe najveći broj etnički motiviranoga nasilja.

Zaključak je da Hrvatska nema razvijene politike zaštite Hrvata izvan Republike Hrvatske. Hrvati kao manjina očekuju djelatnu, a ne deklarativnu interes hrvatske politike.

Zajednička karakteristika hrvatskih zajednica je demografska regresija, koja se negativno reflektira i na ostvarenje manjinskih prava i političku zastupljenost u društvu.

Postoje teškoće u prijenosu kulturne baštine i identiteta na nove generacije. Potrebni su angažirani učitelji jezika i kulture, koji će i izvan nastavnoga vremena angažirano djelovati u zajednici. Potrebno je pojačati rad za iseljenu Hrvatsku u zemljama u kojima žive, i to na području medija (radijske i TV-emisije, novine).

Hrvati kao nacionalna manjina traže strukturirane znanstvene projekte na istraživanju manjinskoga identiteta Hrvata izvan Hrvatske. Potrebno je prikupljati, znanstveno obrađivati, prezentirati i uvrštavati u udžbenike podatke o bogatoj kulturnoj baštini, jeziku i tradiciji Hr-

Zajednička karakteristika hrvatskih zajednica je demografska regresija, koja se negativno reflektira i na ostvarenje manjinskih prava i političku zastupljenost u društvu.

vata izvan Hrvatske. Treba pojačati rad i suradnju s hrvatskom inozemnom pastvom s ciljem očuvanja religijskoga identiteta i kulturne baštine. Potrebno je provoditi više terenskih istraživanja jezika i kulture, običaja, ali i suvremenoga načina života Hrvata izvan Hrvatske te potaknuti edukaciju o političkim instrumentima za ostvarivanje nacionalnih i općih ljudskih prava koja svakoj hrvatskoj zajednici izvan domovine stoje na raspolaganju.

Treba potaknuti izradu informatičke platforme za pružanje informacija o hrvatskoj državi i njezinim pozitivnim postignućima, kako bi se nacionalni identitet oslanjao na državni.

U povijesnim istraživanjima, a u svrhu ostvarivanja političkih ciljeva, treba dati prednost konceptu upotrebljive povijesti (*usable past*), koja pridonosi razvoju i jačanju nacionalnoga identiteta i ponosa.

ZAKLJUČCI PANELA

Moderatori: doc. dr. sc. Tado Jurić,
doc. dr. sc. Rebeka Mesarić Žabčić, znanstvena savjetnica

Panel:

Suvremeno iseljeničtvo

Traume preseljenja dovode se u vezu s egzistencijalnim pitanjima. Čovjeku je potrebna „sigurna oaza“ za život i razvitak. Svaka migracija sadrži neugodu, traumu, više negativnih emocija u odnosu na pozitivne. Naglašena je važnost emocija, „emotivne prtljage“ koju nosimo sa sobom prilikom iseljavanja.

Mediji imaju negativan utjecaj na iseljavanje, osobito loše utječu na osobe mlađe dobi.

Važna je briga države i mjerodavnih institucija u očuvanju identiteta, prava i interesa Hrvata izvan granica Republike Hrvatske.

Za povratak u domovinu potrebno je mobilizirati i materijalne i nematerijalne resurse (važnost društvenih mreža, socijalni kapital) te kontinuirano poticati povratak u Republiku Hrvatsku.

Je li povratak nova migracija i za koga, za koju generaciju? Druga generacija koja doseljava u Republiku Hrvatsku nije povratnička generacija, već su to doseljenici u domovinu svojih predaka. Potrebno je mijenjati termine u tehničkom smislu (re-migranti, povratni migranti) budući da se radi o prvoj, novoj migraciji u koju je uključena druga, treća ili već i četvrta generacija potomaka.

Žene su donedavno bile potpora i pratnja muškoj populaciji u migracijskom procesu, a danas postaju glavne akterice suvremenih migracijskih procesa.

Iz empirijskih istraživanja ovoga panela može se zaključiti da ljudi najvećim dijelom iseljavaju zbog prisutne korupcije u hrvatskome društvu, nemogućnosti zaposlenja, nemogućnosti napredovanja u struci, i općenito zbog nefunkcioniranja pravne države.

Suvremeno iseljavanje osoba mlađe životne dobi utječe na stabilnost mirovinskog, obrazovnog, zdravstvenog sustava Republike Hrvatske.

Što mogu očekivati osobe od Republike Hrvatske koje nemaju namjeru niti želju iseliti iz Republike Hrvatske?!

Za povratak u domovinu potrebno je mobilizirati i materijalne i nematerijalne resurse (važnost društvenih mreža, socijalni kapital) te kontinuirano poticati povratak u Republiku Hrvatsku.

ZAKLJUČCI PANELE

Gore: Studentski panel na Zrinskom
Dolje: Organizacijski odbor i gosti

Panel:

Nacionalne manjine država u regiji

1. OBRAZOVANJE I NACIONALNE MANJINE

Obrazovanje učenika nacionalnih manjina na jeziku i pismu nacionalnih manjina najvažnija je pretpostavka očuvanja, daljnje izgradnje i prijenosa nacionalnog identiteta. Nedostatak i nedovoljna kvalificiranost kadrova (učitelja, profesora) koji obrazuju učenike nacionalnih manjina važan je problem, koji bi trebalo postupno rješavati.

U Hrvatskoj je najveći problem u obrazovanju nacionalnih manjina registriran u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Prema iskazima aktera (roditelji, nastavnici), odvojene škole predstavljaju zapreku u procesu rekonstrukcije multietničkih lokalnih zajednica i u integraciji Srba u hrvatsko društvo.

2. DEMOGRAFSKI ČINITELJI I NACIONALNE MANJINE

Negativni prirodni prirast kod većine nacionalnih manjina otegotna je okolnost u čuvanju i prijenosu nacionalnog identiteta ovih zajednica. Iseljavanje mladih pripadnika nacionalnih manjina dodatni je čimbenik smanjenja njihova kapaciteta potrebnog za sprječavanje asimilacije i očuvanja nacionalnog identiteta.

3. 'STARE' I 'NOVE' NACIONALNE MANJINE

Raspadom Jugoslavije u većini novonastalih država nastaju 'nove' nacionalne manjine od konstitutivnih naroda, koje u tim državama doživljavaju veće smanjenje u poslijeratnom razdoblju u odnosu na 'stare' nacionalne manjine. U slučaju Slovenije razmatra se model zaštite nacionalnih manjina koji bi uključivao, pored Talijana, Mađara i Roma, i druge nacionalne manjine (njemačku i pripadnike naroda iz zemalja bivše Jugoslavije).

Proces međunarodnih integracija nov je izazov očuvanju nacionalnog identiteta manjina. Nameće se stoga potreba za kreiranjem novog pristupa u integraciji različitih etničkih i nacionalnih zajednica, koje će u tim integracijama očuvati njihov nacionalni/etnički identitet.

4. MULTIKULTURALIZAM/INTERKULTURALIZAM I NACIONALNE MANJINE

Proces međunarodnih integracija nov je izazov očuvanju nacionalnog identiteta manjina. Nameće se stoga potreba za kreiranjem novog pristupa u integraciji različitih etničkih i nacionalnih zajednica, koje će u tim integracijama očuvati njihov nacionalni/etnički identitet.

Interkulturalizam kao obrazac komunikacije i pedagoški koncept treba sadržavati moduse koji polaze od suradnje između pripadnika različitih kultura i njihove međusobne razmjene u toj sferi.

5. ROMI KAO SPECIFIČNA ETNIČKA ZAJEDNICA

Romi su, uza sve aktivnosti države i lokalnih samouprava, nedovoljno uključeni u obrazovni sustav pojedinih država. Stereotipi i predrasude u obrazovanju, ali još više prilikom zapošljavanja čine veliku zapreku integraciji Roma u društvo. 'Slike' o Romima u medijima i javnom diskursu dodatno generiraju stereotipe i predrasude o ovoj etničkoj zajednici i pridonose time dodatnoj marginalizaciji njezinih pripadnika.

Panel:

Migracije i tržište rada

Na panelu „Migracije i tržište rada“ na temelju prezentiranih istraživanja potaknuta je rasprava o kratkoročnim i dugoročnim utjecajima međunarodnih i unutarnjih migracija u Republici Hrvatskoj na tržište rada i ekonomski rast.

Kao osnovne karakteristike radne snage u Republici Hrvatskoj istaknuto je kasno zapošljavanje i rano umirovljenje, strukturni problemi te nedostatak radnika u različitim područjima i niska razina migracija među županijama. Dodatno, Hrvatska već gotovo 10 godina ima negativna međunarodna migracijska kretanja, odnosno veći broj emigranata od imigranata, što se znatno produbilo ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju.

Vezano za emigraciju stanovnika u Republici Hrvatskoj, istaknut je trend odljeva mozgova ali i nisko obrazovane radne snage. Također, naglašene su nužne izmjene u praćenju ove pojave, s obzirom da svi emigranti ne odjavljuju boravak u zemlji, a o onima koji to učine nemamo detaljna saznanja o razlozima emigracije, o njihovu obrazovanju, prethodnom zaposlenju i slično.

Imigranti u Republici Hrvatskoj najviše su zaposleni u turizmu, građevini i prerađivačkoj industriji. Njihove se plaće u prosjeku ne razlikuju od onih koje se isplaćuju domaćem stanovništvu u istim sektorima te nije zabilježena znatna razlika u njihovoj ekonomskoj aktivnosti u odnosu na domaće stanovništvo.

Kao pozitivni kratkoročni efekti negativnog migracijskog trenda u RH navedeno je smanjenje nezaposlenosti, povećanje plaća u pojedinim sektorima iz kojih radnici emigriraju, dok se, s druge strane, negativni efekti ogledaju u nedostatku radne snage u pojedinim sektorima te činjenici da je riječ o odljevu mozgova (engl. *brain drain*), trošenju mozgova (engl. *brain waste*) te stoga gubitku ulaganja u obrazovanje. Doznake iz inozemstva, mjerene kao postotak BDP-a u Republici Hrvatskoj, imaju najveći iznos u EU (više od 4,5 %). Mogu pridonijeti rastu primarno kroz povećanje osobne potrošnje, posebice jer su uobičajeno

kontraciklične, no mogu negativno djelovati na tržište rada smanjujući radnu aktivnost onih koji ih primaju te imajući efekte nizozemske bolesti.

U dugom roku, s obzirom na napuštanje zemlje naj-sposobnijih u društvu, može doći do nedostatka upravljačkog kadra te znatnih strukturnih problema na tržištu rada, koji smanjuju mogućnost ostvarenja gospodarskog rasta. Ipak moguće je ostvariti i pozitivne efekte kroz „brain gain“ (priljev mozgo-va) u slučaju povratne migracije te transfera zna-nja i kapitala, koji su teško ostvarivi u slučaju *statusa quo* u zemlji emigracije.

Kao glavni zaključak panela istaknuta je nužnost osmišljavanja i provedbe migracijske politike/strate-gije u Republici Hrvatskoj. Pritom je potrebno utvrditi stvarne brojke međunarodnih migracijskih kretanja, us-postaviti sustav njihova sveobuhvatnijeg praćenja, pristu-piti analizi „push“ i „pull“ faktora, a potom strukturirati useljeni-čku i povratničku politiku, smanjiti birokratsku rigidnost prema uselje-nicima te adresirati glavne razloge emigracije pojedinih visokovrijed-nih kadrova, koji u konačnici mogu imati znatan utjecaj na ekonomski rast u dugom roku.

Vezano za emigra-ciju stanovnika u Repu-blici Hrvatskoj, istaknut je trend odljeva mozgo-va ali i nisko obrazovane radne snage. Također, naglašene su nužne izmjene u praće-nju ove pojave, s obzirom da svi emi-granti ne odjavljuju boravak u zemlji, a o onima koji to učine nemamo de-taljna saznanja o razlozima emi-gracije, o njihovu obrazovanju, prethodnom zaposlenju i slično

Panel:

Tržišna ekonomija i poduzetništvo

Od spoznaja i zaključaka do kojih se došlo u izlaganjima i raspravama koje su uslijedile, može se izdvojiti sljedeće.

Na primjeru Međimurske županije vidljivo je da su migracije počele prije ulaska u EU (prema Sloveniji, Austriji...), ali se i zbog povratka nekih ljudi počelo jače razvijati malo poduzetništvo. Međutim, iako Županija ima veliki udio prerađivačke industrije u ukupnom gospodarstvu, prosječne plaće su najniže u Hrvatskoj zbog visokog udjela radno-intenzivne djelatnosti (npr. u tekstilu).

S obzirom na ulogu tržišne ekonomije u ekonomijama u tranziciji, pokazalo se da proces tranzicije iz totalitarističkih režima prema tržišnoj ustrojenim ekonomijama nije moguće brzo provesti. Kod nas je dodatan problem što se strategije i planovi slabo provode.

Panel se dotaknuo i problematike dugoročnih i kratkoročnih učinaka vanjskih migracija te se zaključilo da možemo govoriti o kratkoročnim pozitivnim učincima migracija (npr. devizne doznake iz inozemstva), ali su dugoročni učinci ipak negativni, odnosno to je „razorna pojava“.

Na temu etničkog poduzetništva zaključilo se da etničko povezivanje gospodarstvenika nailazi na pozitivan odjek. U tom kontekstu ne ostaje se samo na učvršćivanju poduzetnika, već se razvijaju i platforme za povezivanje i znanstvenika i poticanja obrazovanja mladih.

Zaključeno je da kod nas ne postoji sustavno obrazovanje poduzetništva, radi čega je potreban sustavan i funkcionalan obrazovni program. Međutim, ostalo je i pitanje bez odgovora: rađa li se poduzetnik ili se netko obrazuje da bi bio poduzetnikom kao, primjerice, general: obrazuje li se tko da postane general ili generalom postaje u danim okonostima?

Panel se dotaknuo i problematike dugoročnih i kratkoročnih učinaka vanjskih migracija te se zaključilo da možemo govoriti o kratkoročnim pozitivnim učincima migracija (npr. devizne doznake iz inozemstva), ali su dugoročni učinci ipak negativni, odnosno to je „razorna pojava“.

Panel:

Pozitivni primjeri migracija i žensko poduzetništvo

Predstavljeni su pozitivni primjeri učinka migracija na hrvatsko društvo i gospodarstvo. Zajednički zaključak panela odnosi se u prvom redu na nepotrebni senzacionalizam i pretjerivanje medija, koji situaciju iseljavanja hrvatskog stanovništva guraju u prvi plan kao nešto negativno, destruktivno i zastrašujuće. S druge strane, kroz životne i karijerne primjere panelistica na vidjelo je izašlo da u Hrvatskoj ima i pozitivnih migracija – od stranaca koji su u želji za boljim i kvalitetnijim životom i novim gospodarskim prilikama došli živjeti u Hrvatsku do poduzetnica i poduzetnika koji su svoje poslovne aktivnosti ozbiljili migriranjem unutar Hrvatske, a ne izvan njenih granica.

Migracija je uvijek bilo i bit će. Uz negativne, neprijeporan je pozitivan učinak koje te migracije donose na hrvatsko društvo kada se jednom migrirani građani počnu vraćati kućama, što je proces koji se već osjeti. Prvi koji su se iselili počeli su se prije sedam-osam godina vraćati natrag u Hrvatsku, otvarati svoje tvrtke i obrte, pokretati poslovne aktivnosti, obogaćeni iskustvima iz država u koje su migrirali, financijski znatno snažniji za vlastite ekonomske inicijative. Cijeli je niz pozitivnih primjera migracija u Hrvatskoj, samo ih treba kvalitetno uočiti izvan medijskog i sve jačeg društvenog senzacionalizma.

Zajednički zaključak panela odnosi se u prvom redu na nepotrebni senzacionalizam i pretjerivanje medija, koji situaciju iseljavanja hrvatskog stanovništva guraju u prvi plan kao nešto negativno, destruktivno i zastrašujuće.

Panel:

Iseljavanje visoko-obrazovanih stručnjaka

Jedan od najvećih problema s kojima se suočava Hrvatska emigriranje je visokoobrazovanih stručnjaka što je najočitije pri emigriranju zdravstvenih radnika, poglavito liječnika.

Prema podacima Hrvatske liječničke komore Hrvatsku je od ulaska u EU napustilo 690 liječnika, od čega 380 specijalista, a čak 200 njih su liječnici koji imaju znanstveno-nastavno zvanje. Iako se broj liječnika u Hrvatskoj zadnjih desetljeća povećao i trenutno imamo 3,5 liječnika na 1.000 stanovnika (što je sukladno prosjeku EU), podatci o broju prekovremenih sati liječnika zaposlenih u našem zdravstvenom sustavu upućuju da u Hrvatskoj nema dovoljno liječnika. Istovremeno, broj liječnika u Hrvatskoj nije u korelaciji s postignutim ishodima liječenja. Navedeno ukazuje na probleme u organizaciji rada u hrvatskom zdravstvenom sustavu što se smatra jednim od najznačajnijih razloga za odlazak naših zdravstvenih stručnjaka, a ne financijska atraktivnost rada u drugim zemljama. To dokazuje i činjenica da više od polovice zahtjeva za prekid članstva u HLK dolazi iz Zagreba i Primorsko-goranske županije, tj. iz najrazvijenijih područja Hrvatske, dok je u manje razvijenim županijama potencijalno iseljavanje liječnika slabije izraženo. Ipak, treba naglasiti da je trend iseljavanja liječnika u opadanju. Broj liječnika koji žele napustiti Hrvatsku u 2018. godini prepolovio se u odnosu na 2014. godinu.

Za jedan dio ljudi u Hrvatskoj postojeći način razmišljanja je neprihvatljiv i nepodnošljiv, te oni odlučuju da ne žele živjeti u ovačkoj zemlji, u kojoj se ovako živi. To se većinom odnosi na visokoobrazovane stručnjake kojima nije dovoljna vlastita samoaktualizacija, nego žele i ambijent, tj. društvo u kojem im je prihvatljivo živjeti.

Istraživanja ukazuju da je opći stav prema Hrvatskoj važan prediktor za iseljavanje intelektualaca, a poznavanje njihovih životnih vrijednosti pomaže kreiranju politika koje mogu utjecati na retenciju ciljane skupine visokoobrazovanih stručnjaka.

Za jedan dio ljudi u Hrvatskoj postojeći način razmišljanja je neprihvatljiv i nepodnošljiv, te oni odlučuju da ne žele živjeti u ovakvoj zemlji, u kojoj se ovako živi. To se većinom odnosi na visokoobrazovane stručnjake kojima nije dovoljna vlastita samoaktualizacija, nego žele i ambijent, tj. društvo u kojem im je prihvatljivo živjeti. Taj se veliki problem ne može riješiti preko noći – to je dugotrajan proces, ali neophodan ako želimo dugoročno zadržati visokoobrazovane stručnjake u Hrvatskoj ili ako želimo da se emigrirani stručnjaci vrate natrag u našu zemlju. Međutim, uočeno je da oni postaju dio novog trenda – transnacionalizma, koji karakterizira novi sklop vrijednosti, koji nije tipičan ni za zemlju iz koje su emigrirali, niti za zemlju u koju su imigrirali. Zbog toga je njihov povratak u domicilnu zemlju još teži. Zato je za društvenu zajednicu izazov, ali i obveza iznaći strategije zadržavanja visokoobrazovanih stručnjaka stvaranjem društvenog ambijenta koji je prihvatljiv za njihov sustav životnih vrijednosti i atraktivniji od onog koji nude druge (emigrantske) zemlje.

Panel:

Suvremeni hrvatski turizam – identitet i migracije (prilike i prijetnje)

Nužno je raditi na jačanju kulture rada i daljnjih investicija u turistički sektor.

Nakon uvodnih riječi moderatorice, koja je ustvrdila da su migracije i identitet u turizmu izuzetno znatan faktor razvoja i da se o tome treba više progovoriti, razgovaralo se o odnosu između migracija i turizma, koji nije nužno negativan. Prijašnji povijesni valovi emigracije uvelike se razlikuju od današnjih pa danas govorimo o dvosmjernom kretanju i migracijama. Nužno je raditi na jačanju kulture rada i daljnjih investicija u turistički sektor. Naglašeno je također da su programi dualnog obrazovanja u fokusu djelovanja i zalaganja Hrvatske gospodarske komore i da na taj način potiču izvrsnost. Osim ovog modela, ulaskom u Europsku uniju otvorila su se vrata zemalja koje do sada nisu bile važne za hrvatsku radnu snagu te s tog aspekta treba promatrati migracijska kretanja.

Istaknuta je važnost identiteta u predstavljanju hrvatskog turizma u svijetu, te nužnost brendiranja hrvatskog identiteta. Pritom se treba voditi briga o realnoj slici tradicionalnih obilježja kada je riječ o promociji. Vrlo lako može se upasti u zamku neistinitih informacija koje mogu načiniti nesagledive negativne posljedice za „image“ hrvatskog turizma.

Govorilo se posebice i o „hostelskom“ turizmu. Naglašeno je kako su gosti hostela često ljudi visoke platežne moći koji si mogu priuštiti ho-

tele visokih kategorija, ali odsjedaju u hostelu upravo zbog „Local experience“ doživljaja, atraktivne arhitekture i uređenja. Izdvojen je primjer „Pop Up Summer Garden Festival“ te nekoliko manjih projekata tijekom godine kojima privlače goste. „Advent je turistički proizvod i kao takvoga ga treba i tretirati“. Naglašeno je također kako je kultura rada izuzetno bitna u turizmu da bi bio uspješan.

„Turizam mora postati faktor zapošljavanja visoko obrazovanog stručnog kadra jer se do sada sve svodi na rentu“ (dr. Mladen Vedriš). Osobito je naglašeno kako se u današnjem hrvatskom turizmu često brkaju pojmovi turističkog prihoda i profitabilnosti te da prihode od turizma treba promatrati s aspekata profitabilnosti. Dan je primjer Italije, gdje je na snazi lokalna svakodnevna migracija stanovništva. „Turizam mora postati faktor zapošljavanja visoko obrazovanog stručnog kadra jer se do sada sve svodi na rentu“ (M. Vedriš).

Zaključno, podizanjem kvalitete usluga kroz elitni turizam i specifične oblike turizma, planiranim i sistematiziranim upravljanjem destinacijom, kao i međusobnom suradnjom svih sudionika u turizmu, nužno je postići izvrsnost ponude, koja bi naposljetku rezultirala povećanjem blagostanja lokalnog stanovništva i zaustavila negativne efekte migracija te brendirala identitet u svrhu prepoznatljivosti i povećanja potražnje na emitivnim tržištima. Na tom putu ponajprije treba poraditi na podizanju svijesti o turizmu i kulturi rada, a onda i na propisima koji bi trebali omogućiti lakše i efikasnije poslovanje uz maksimizaciju profita svakog subjekta u turizmu.

ZAKLJUČCI PANELE

Studentski panel I.:

RE/E/I – migracije iz studentske perspektive

Ovaj panel radio je u sekcijama „Izbjeglištvo i azil“ (Sustav azila i azilantata u Republici Hrvatskoj; pravni okvir i statistički podaci kroz godine, Balkanska ruta – prikaz Hrvatske i susjednih zemalja kroz hrvatske novinske portale), „Integracijski procesi“ (Lokalna zajednica i integracija), „Migracije i globalni kontekst“ (*Push* i *pull* faktori migracija, Globalizacija migracija). Postavljeno je nekoliko teza: treba razvijati kozmopolitsku svijest, odnosno svijest da su procesi u svijetu međusobno povezani. Preciznije rečeno, jedna kriza utječe na ostale dijelove svijeta – primjer migrantske/izbjegličke krize. Nacije se suočavaju s nužnošću rješavanja problema globalnih razmjera, koji nadilaze dohvat moći određene države. Trenutačne migracije stanovništva nastaju zbog više faktora, a uočava se među bitnim sociodemografskim značajkama migracija da su to većinom mladi muškarci.

Nacije se suočavaju s nužnošću rješavanja problema globalnih razmjera, koji nadilaze dohvat moći određene države. Trenutačne migracije stanovništva nastaju zbog više faktora, a uočava se među bitnim sociodemografskim značajkama migracija da su to većinom mladi muškarci.

Nadalje, integracija izbjeglica i migranata je dvosmjerna, vezana za percepcije o migrantima te migranata o zemlji u kojoj se nalaze, u čemu važnu ulogu imaju mediji jer oni oblikuju konstrukciju. Također, stvara se manipuliranje emocijama straha kod europskih građana od strane specifičnih političkih aktera (u odnosu na migrante). Uz to, navedeno je da treba dobro gledati statističke podatke te ne podizati efektinim novinskim naslovima, koji nekritički dolaze do masovne publike. Svakako, sadašnje migracije ne treba uspoređivati s onima 90-ih godina, koje su bile posljedice rata te, također, treba dobro analizirati situacije kod država koje su primile veći broj izbjeglica te kvalitetno usporediti prednosti i nedostatke dobivene njihovim dolaskom tijekom nekog duljega vremenskog perioda.

Jedan od okvirnih zaključaka bio je da se mladi aktivno uključe u nadolazeće procese koji nas okružuju, što je moguće samo ako su svjesni određenih problema u kojima i sami participiraju.

Studentski panel II.:

Suvremeno iseljavanje iz RH – kulturni, medijski i ideološki aspekti iseljavanja mladih Hrvata

Studenti nisu dovoljno uključeni u procese u hrvatskom društvu. Prema njihovoj percepciji, nedostaje im „vođa“.

Mladi nemaju povjerenje u dobar ishod razvoja zemlje i velika većina izgubila je nadu da će se u nekom razumnom roku stvari promijeniti na bolje.

Većina se žali da im nije omogućen minimum sigurnosti potreban za osnivanje obitelji (siguran posao i perspektiva).

Političke su elite učinile sve kako bi se mladima omrzio život u Hrvatskoj.

Mnogi mladi su stava „Domovina je tamo gdje mi je dobro“ (*Ubi bene, ibi patria*). Mnogi se vode upravo ovom idejom kad odlaze u Njemačku. Istom analogijom stoga ne treba iznenaditi da slično pomisle i npr. Pakistanci, kojih je 200 milijuna ili Nigerijci (također 200 milijuna). Da ih samo 1 % dođe pred vrata Hrvatske, to je 2 milijuna ljudi.

S druge pak strane mnogi mladi Hrvati svjedoče da iskustva života u Irskoj i Njemačkoj često nisu tako sjajna kako se prikazuju.

Zamjeraju medijima jednostrano prikazivanje teme.

Svi nazočni se slažu da bi studentske panele na temu iseljavanja trebalo češće organizirati jer se tako može čuti i njihov glas – glas onih koji su zapravo najviše izloženi dvojbi ostanka ili odlaska.

Mnogi mladi su stava „Domovina je tamo gdje mi je dobro“ (*Ubi bene, ibi patria*). Mnogi se vode upravo ovom idejom kad odlaze u Njemačku.

ZAKLJUČCI PANELA

Panel:

Migracija, literatura, književnost

Pređoćeni su egzaktni podatci o raseljavanju s lokaliteta oko mjesta Hreljin i Zlobin, u zaleđu Rijeke, o razlozima napuštanja tih područja kao i o benefitu koji je prihvatom tih ljudi dobila Amerika. Dodatna vrijednost ovoga izvješća jest činjenica da je svjedok procesa odseljenja Radovan Tadej autor inspirativnih tekstova i pjesama posvećenih iseljeničkim temama kao i skupljač i zaštitnik nematerijalne baštine svoga rodnog kraja (Zlobina) te da je svoje spoznaje objavio i na engleskom jeziku i predstavio ih potomcima odseljenih Zlobinjana, čime je dodatno motivirao dio njih na povezivanje sa zemljom njihovih djedova i na skrb o preostalim uspomenuama i artefaktima. Na primjeru ovog predavanja i autorskog rada i djelovanja Radovana Tadeja pokazalo se koliko je važna uloga svakog pojedinca u čuvanju kolektivne memorije za stvaranje cjelovite slike o hrvatskim iseljenicima.

Kritičkom analizom književnog i publicističkog stvaralaštva Vladimira Gossa pokazala se važnost djelovanja hrvatskih pisaca u iseljeništvu i njihova kritičkog promišljanja o tome koji je od svjetova (stara domovina ili zemlja useljenja) uspješnije i bolje mjesto za čovjeka.

Kritičkom analizom književnog i publicističkog stvaralaštva Vladimira Gossa pokazala se važnost djelovanja hrvatskih pisaca u iseljeništvu i njihova kritičkog promišljanja o tome koji je od svjetova (stara domovina ili zemlja useljenja) uspješnije i bolje mjesto za čovjeka. Dva suprotstavljena svijeta – Hrvatska i SAD u djelima Gossa središnja su točka interesa. To neodoljivo podsjeća na jednog drugog književnika iz dijaspore, Hrvata iz Australije Dragu Šaravanju i njegovo djelo Usporedbe (Alfa, 2015).

Rasprava je iznjedrila potrebu usporedne raščlambe djela pojedinih iseljenika književnika koji se bave takvim uspoređivanjima kako bi se istražile sličnosti i razlike kritičkog pristupa i objasnili motivi i potreba uspoređivanja dviju domovina.

Panel:

Identitet, obrazovanje i jezik

U uvodnom izlaganju „Uloga obrazovnog sustava na formiranje i razvoj identiteta“ izložen je širi okvir za razumijevanje podrijetla i funkcije raznih razina identiteta – od obitelji i lokalne zajednice do nacije i šire – koji se izražavaju kroz pripadnost društvenih skupina što su se razvile evolutivnim procesom kroz povijest. Naglašena je uloga odgojno-obrazovnog sustava u formiranju pojedinačnih identiteta, s posebnim osvrtom na situaciju i probleme hrvatskog školstva.

U Kanadi se zamjećuju zanimljivi procesi u kojima hrvatski jezik služi kao prepoznatljivi simbol identiteta zajednice, čak i uz smanjeni broj njegovih govornika, ali uz – začudo – također smanjenu redukciju etničkog identiteta.

Analiza situacije u Bavarskoj počinje od samih početaka iseljavanja u tu pokrajinu, ali se koncentri- ra na posljednje događaje i poglavito na jezičnu (multikulturnu?) situaciju u kojoj se nalaze djeca naših iseljenika u dvojbi između izbora i uloge njemačkog i hrvatskog jezika za boravka u Bavarskoj i/ili s ciljem eventualnog povratka u Hrvatsku.

Raščlamba odnosa 1. i 2. generacije hrvatskih iseljenika prema više važnih institucija (vojska, vlada, školstvo, sudovi, parlament, policija, političke stranke, sveučilišta, predsjednik, zdravstvo) u Hrvatskoj i SAD pokazuju da ispitanici, osim hrvatske Predsjednice, sustavno pokazuju manje povjerenje u hrvatske institucije, pri čemu još najbolje prolaze škola i sveučilište, a najlošije sudovi i vlada. Ovi rezultati mogli bi korisno poslužiti u izradi neke buduće strategije reintegracije hrvatskog iseljeničtva, u kojoj bi npr. znanstveno-obrazovni sustav mogao igrati važnu ulogu.

Raščlamba odnosa 1. i 2. generacije hrvatskih iseljenika prema više važnih institucija (vojska, vlada, školstvo, sudovi, parlament, policija, političke stranke, sveučilišta, predsjednik, zdravstvo) u Hrvatskoj i SAD pokazuju da ispitanici, osim hrvatske Predsjednice, sustavno pokazuju manje povjerenje u hrvatske institucije, pri čemu još najbolje prolaze škola i sveučilište, a najlošije sudovi i vlada.

ZAKLJUČCI PANELA

Panel:

Identitet i religija

Od početka ljudske kulture tijekom povijesti je, približno do prosvjetiteljstva, odnos između religije i kulture bio je gotovo istoznačan. Naime, i religija i kultura svoje su ishodište, utemeljenje, stvaralaštvo, snagu, opravdanje i smisao nalazile u kultu. Složen kulturološko-povijesni odnos između kulture i religije, unatoč zajedničkom ishodištu (kult-urus, -a, -urum je ono što treba (po)štovati, obrađivati, kljaštriti, njegovati, paziti, etc.), krenuo je usporednim, pa čak i suprotnim i suprotstavljenim smjerovima. Povijesna istraživanja nam kažu da se religijska posebnost rješava(la) u kulturnoj općenitosti tako da se danas, u sekulariziranu svijetu, govori samo o kulturi, društvu ili pak o kolektivnom mentalitetu. Je li kult u svjetovnome svijetu izgubio svoju važnost i značenje?! No, riječi čuvaju ono što se ponekad u životu i udalji ili izgubi. Kult i kultura nisu samo etimološki nego i sadržajno povezani! Imaju zajedničko ishodište u (po)štovanju, (Bogo)štovanju, obredu, bogoštovlju, njegovanju, kultiviranju, obrađivanju, kljaštrenju, etc.

No, Katolička se Crkva, premda je dala velik doprinos konstituiranju, razvoju i očuvanju hrvatskoga narodnoga, pa i nacionalnoga identiteta, nikada nije poistovjećivala s hrvatstvom, niti su Hrvati svoj nacionalni identitet temeljili samo na vjerskoj pripadnosti Katoličkoj Crkvi.

Nacionalne kulture kao, uostalom, i nacionalni identiteti, višeslojan su i multidimenzionalan društveni konstrukt i fenomen. To opće pravilo vrijedi, naravno, i za hrvatsku kulturu i za hrvatski identitet.

Na osnovi dosadašnjih istraživanja i dostupne literature nedvojbeno je činjenica da je Katolička Crkva u Hrvata konstituiranju hrvatskoga identiteta dala velik prinos te da je najviše pridonijela očuvanju hrvatskog nacionalnog, političkog, kulturnog i vjerskog identiteta tijekom njegove povijesti, kao i među hrvatskim iseljenicima u svijetu. Crkva je u društvu i njegov je sastavni dio, a kršćanski poziv upućen čovjeku poziv je na djelovanje u svijetu i među ljudima.

No, Katolička se Crkva, premda je dala velik doprinos konstituiranju, razvoju i očuvanju hrvatskoga narodnoga, pa i nacionalnoga identiteta, nikada nije poistovjećivala s hrvatstvom, niti su Hrvati svoj nacional-

ni identitet temeljili samo na vjerskoj pripadnosti Katoličkoj Crkvi. No, to se ne bi moglo ustvrditi i za pripadnost istočnome kršćanstvu, pravoslavlju, poglavito u njegovoj inačici srpskog svetoslavlja. Poistovjećivanje pravoslavlja sa srpstvom javlja se u drugoj polovici 19. stoljeća, a širi se srbijanskim svećenstvom i monaštvom, koje kadrovski popunjava pravoslavne bogomolje i manastire te politički: iznutra podjarivanjem Khuenova režima, a izvana sustavom jataka srbijanskih knezova i kraljeva, koji kulminira pojavom terorističkih pokreta poput „Mlade Bosne“ i terorističke organizacije „Ujedinjenje ili smrt“.

ZAKLJUČCI PANELA

Moderatorice: Paula Gadže, dipl. anthrop., doktorandica,
dr. sc. Maria Florencia Luchetti

Paneli:

Južna Amerika I i II

Paneli o Južnoj Americi (Kultura, identitet, države, nacionalizmi i Povijest, identitet, izazovi istraživanja) održali su se na španjolskom jeziku. Manji dio sudionika nazočio je fizički, a veći dio javljao se putem Skype-a iz različitih zemalja Južne Amerike: Argentine, Bolivije, Čilea, Perua, Venezuele, te Hrvatske.

Primjetno je da se koncept identiteta mora problematizirati i denaturalizirati kako bi se odvojio od domena nacionalizma i folklor te se sagledao u cjelini svoje kompleksnosti, koja uključuje političke utjecaje, odnose moći, emocionalne elemente, strateške odabire, obiteljske priče, odnose s drugima i ekonomske interese

Postoji potreba za interdisciplinarnim pristupom obradi migracijskih tema, koji bi uključivao područja kao što su sociologija, etnologija, povijest, književnost, politologija, demografija, ekonomija, komunikologija i psihologija.

Primjetno je da se koncept identiteta mora problematizirati i denaturalizirati kako bi se odvojio od domena nacionalizma i folklor te se sagledao u cjelini svoje kompleksnosti, koja uključuje političke utjecaje, odnose moći, emocionalne elemente, strateške odabire, obiteljske priče, odnose s drugima i ekonomske interese. S druge strane, potrebno je ispitati vezu jezika i identiteta, jer se na više načina u Južnoj Americi sačuvao hrvatski identitet na španjolskom jeziku.

Osim toga, naglašeno je kako je potrebno tematsko, regionalno i međunarodno povezivanje što se tiče istraživanja o tim temama i u tom smislu, koliko je važna mogućnost sudjelovanja na ovoj konferenciji na španjolskom jeziku.

Panel:

Migracija, remigracija, azil

Iznenadjujući je zaključak da postoji negativan stav ne samo prema izbjeglicama sa Srednjeg istoka već i prema re-emigrantima koji se žele vratiti u Hrvatsku. Ne radi se o hostilnom stavu, već o nedostatku skrbi i organiziranog interesa da se povratnički ljudski kapital prihvati i realizira.

U raspravi je otvoreno i pitanje odnosa ljudskih prava kao proklamiranog ideološkog temelja EU i država članica i političke zbilje vezane uz imigrantsku krizu, u kojoj se pravo azila dovodi u pitanje. Pravno-politički okvir u kojem će se realizirati ili osporiti pravo na azil određuje dinamika Unije i njenih članica.

Raspravljen je i rezultat istraživanja koji pokazuje kako tzv. desna autoritarnost i orijentacija na socijalnu dominaciju u znatnoj mjeri utječu na pojavljivanje hostilnog antiimigrantskog stava prema izbjeglicama sa Srednjeg istoka, što pokazuje krhkost navodnog ideološkog temelja EU, a pogotovo je to slučaj kod onih članica koje su ljudska prava u ideološko središte stavile nakon kraha realsocijalističkih poredaka.

Iznenadjujući je zaključak da postoji negativan stav ne samo prema izbjeglicama sa Srednjeg istoka već i prema re-emigrantima koji se žele vratiti u Hrvatsku.

ZAKLJUČCI PANELA

Panel:

Izbjeglice, azilanti, migranti

ZAKLJUČCI PANELA

Smanjivanje razlika između bogatih i siromašnih država obvezan je preduvjet smanjivanja izbjegličkih valova koji se kreću ka Europi.

Izbjeglice su suočeni s odustajanjem od vlastitog načina života (običaji, vjerska praksa), pa zbog toga treba poticati veću razinu tolerancije prema njima.

Izbjeglice su suočene s prihvaćanjem poslova koje nisu radili u domovini. U skladu s mogućnostima zemalja u koje odlaze, treba im omogućiti poslove koji bi bili što adekvatniji poslovima u zemljama odakle potječu.

Izbjeglice su posebno ranjiva populacija zbog suočavanja s ekstremizmima u imigracijskim državama, ali i među njima samima.

Kombinacija građanske integracije s mjerama multikulturalne politike mora biti provedena tako da se odgovornost za integraciju podijeli između izbjeglica i države domaćina.

Smanjivanje razlika između bogatih i siromašnih država obvezan je preduvjet smanjivanja izbjegličkih valova koji se kreću ka Europi.

Da bi se smanjili valovi migranata i izbjeglica, treba voditi odgovornu gospodarsku politiku u siromašnim državama.

Razmotren je prijedlog uvođenja humanitarnih viza kako bi se spriječio šverc ljudima (primjerice po uzoru na Nansen.putovnice iz 1922.).

Prijem sudionika konferencije od strane gradonačelnika Grada Zagreba u palači Dverce

Zahvaljujemo svim suorganizatorima, pokroviteljima i sponzorima!

